

Strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Lovrinčević, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:117651>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Maja Lovrinčević

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Maja Lovrinčević

Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Izv.prof.dr.sc. Martina Lotar Rihtarić

Zagreb, rujan 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koji su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Maja Lovrinčević

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2024.

Strategije suočavanje sa spolnim uznemiravanjem

Ime i prezime studentice: Maja Lovrinčević

Ime i prezime mentorice: Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Ime i prezime sumentorice: Izv.prof.dr.sc. Martina Lotar Rihtarić

Program/modul na kojem se polaže diplomski ispit: Socijalna pedagogija/Djeca i mladi

Sažetak

Širenjem #MeToo pokreta (2017.) porastao je interes javnosti te znanstvene i stručne zajednice za problem spolnog uznemiravanja. Iako su brojni strani autori istraživali opus strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem te su Knapp i sur. (1997) ponudili kontekstualni okvir dostupne tipologije odgovora na spolno uznemiravanje, hrvatski istraživači nisu iskazali interes za ovu temu. Hrvatska istraživanja su malobrojna te se uglavnom zaustavljaju na istraživanju prevalencije i incidencije pojave. Utvrđeno je kako spolno uznemiravanje može imati ozbiljne posljedice na mentalno i fizičko zdravlje (Klein i Martin, 2019) te je analiza strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem od velike važnosti za bolje razumijevanje ove negativne pojave kao i stvaranje implikacija za prevenciju i tretman.

Cilj ovog rada je utvrđivanje razlika u strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem ovisno o rodu i seksualnoj orijentaciji studenata u visokoškolskom obrazovanju. U radu se koriste podaci istraživanja *Spolnog uznemiravanja studenata i studentica u kontekstu visokoškolskog obrazovanja* koje je provedeno u svibnju 2022. godine. Uzorak istraživanja prikazanog u ovom radu činili su samo oni studenti koji su doživjeli spolno uznemiravanje u visokoškolskom obrazovanju (N=413).

Rezultati provedenog hi-kvadrat testa pokazali su kako studenti u odnosu na studentice češće koriste strategije kojima se suprotstavljaju počinitelju dok studentice značajno češće u odnosu na studente koriste strategije kojima izbjegavaju počinitelja i ignoriraju problem. Također, nisu utvrđene razlike u traženju institucionalne pomoći između studenata i studentica dok su utvrđene statistički značajne razlike u traženju emocionalne pomoći. Studenti drugih seksualnih orijentacija u odnosu na studente heteroseksualne orijentacije značajno češće traže psihološku pomoć nakon viktimizacije te značajno češće koriste većinu strategija suočavanja koje se odnose na izbjegavanje problema. Studenti heteroseksualne orijentacije se češće okreću vjeri u odnosu na studente drugih seksualnih orijentacija dok su kod potonjih izraženije negativne bihevioralne promjene u vidu povećane konzumacije sredstava ovisnosti.

Doprinos ovog istraživanja je to što će ovaj rad biti (po saznanju autorice) prva hrvatska empirijska analiza strategija suočavanja studenata sa spolnim uznemiravanjem.

Ključne riječi: spolno uznemiravanje, visoko obrazovanje, strategije suočavanja

Abstract

Following the rise of the #MeToo movement (2017.), there has been a significant increase in public, scientific and professional interest regarding the issue of sexual harassment. While numerous foreign authors have explored various coping strategies for sexual harassment, and Knapp et al. (1997) offered a contextual framework for the available typology of responses to sexual harassment, Croatian researchers have shown minimal interest in this topic. Croatian studies are few and primarily focus on the prevalence and incidence of the phenomenon. It has been established that sexual harassment can have profound consequences on mental and physical health (Klein & Martin, 2019), and the analysis of coping strategies for sexual harassment is crucial for better understanding this negative phenomenon and creating implications for prevention and treatment.

The aim of this paper is to determine the differences in coping strategies for sexual harassment depending on the gender and sexual orientation of students in higher education. The paper will use data from the research on *Sexual Harassment of Students in the Context of Higher Education*, which was conducted in May 2022. The sample for the research presented in this paper consisted of those students who had experienced sexual harassment in higher education (N=413).

The chi-square test results showed that male students, compared to female students, more often use strategies aimed at confronting the perpetrator, while female students significantly more often than male students use strategies aimed at avoiding the perpetrator and ignoring the problem. There were no significant differences between male and female students in seeking institutional support, but significant differences were found in seeking emotional support. Students of other sexual orientations, compared to heterosexual students, are significantly more likely to seek psychological help after victimization and use most of the coping strategies that fall under problem avoidance. Heterosexual students are significantly more likely to turn to religion compared to students of other sexual orientations, while the latter exhibit more pronounced negative behavioural changes in the form of increased substance use.

The contribution of this research is that this paper will be (to the author's knowledge) the first Croatian empirical analysis of students' coping strategies with sexual harassment.

Key words: sexual harassment, higher education, coping strategies

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	SPOLNO UZNEMIRAVANJE.....	3
2.1.	Definicija i vrste spolnog uznemiravanja.....	3
2.2.	Teoretska objašnjenja spolnog uznemiravanja.....	9
2.3.	Opseg i temeljne značajke spolnog uznemiravanja u visokoškolskom obrazovanju.....	11
2.4.	Istraživanja spolnog uznemiravanja u visokoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj ..	15
2.5.	Posljedice spolnog uznemiravanja	16
2.6.	Reakcije na viktimizaciju	18
3.	SUOČAVANJE SA SPOLNIM UZNEMIRAVANJEM.....	20
3.1.	Teoretska objašnjenja	20
3.2.	Aktualne spoznaje o strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem	24
3.2.1.	Tipologije strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem	24
3.2.2.	Korelati izbora strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem.....	29
3.2.3.	Učestalost pojedinih strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem.....	31
4.	CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	33
5.	METODA ISTRAŽIVANJA	34
5.1.	Uzorak	34
5.2.	Mjerni instrumenti.....	35
5.3.	Postupak	35
5.4.	Metode obrade podataka	36
6.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA	37
7.	RASPRAVA.....	45
7.1.	Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja	49

7.2. Doprinosi istraživanja	51
8. ZAKLJUČAK	53
9. LITERATURA.....	55

1. UVOD

Širenjem #MeToo pokreta (2017.) porastao je interes javnosti te znanstvene i stručne zajednice za problem spolnog uznemiravanja. Spolno uznemiravanje je 2011. godine inkriminirano Kaznenim zakonom Republike Hrvatske, a veći interes hrvatske javnosti i akademske zajednice javio se kada je 2021. godine došlo do porasta prijava za spolno uznemiravanje pri čemu je u siječnju i veljači podneseno 60 prijava od strane studenata Sveučilišta u Zagrebu (Orešković i Topić, 2023). Reakcije žrtava na viktimizaciju su različite, a kada govorimo o strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem, definicije su neusklađene. Dok se pojedini autori vode time da je suočavanje proces, drugi pak smatraju kako se radi o izoliranom događaju (Fitzgerald i Cortina, 2018).

Tema spolnog uznemiravanja nije značajnije zastupljena u hrvatskim istraživanjima, a posebno tema spolnog uznemiravanja na visokim učilištima. Iako su brojni strani autori istraživali strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem, hrvatska istraživanja su oskudna i najčešće bazirana na ispitivanju prevalencije i incidencije pojave. Posljedično, manjka istraživanja koja se bave ispitivanjem strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem studenata u visokoškolskom obrazovanju. Potrebno je naglasiti kako spolno uznemiravanje može uzrokovati negativne posljedice u svim aspektima života studenata/ica, a strategije suočavanja koje koriste mogu biti odraz kulturoloških i socijalnih normi društva u kojemu žive i tolerancije zajednice/akademske zajednice na spolno uznemiravanje. Zbog svega navedenoga, namjera ovog rada je doprinijeti poznavanju strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem među studentima u visokoškolskom obrazovanju s naglaskom na ispitivanju razlika među pojedinim skupinama studenata u odnosu na neke socio-demografske značajke. Ovime se proširuje opus znanja o strategijama suočavanja studenata čime se na temelju rezultata omogućava oblikovanje preporuka i strategija za prevenciju i tretman spolnog uznemiravanja.

U radu se prikazuju definicije i vrste spolnog uznemiravanja te daje uvid u zastupljenost pojave s naglaskom na spolno uznemiravanje studenata u visokoškolskom obrazovanju. Također se prikazuju posljedice koje spolno uznemiravanje ima na studente/ice. Zatim se predstavljaju dosadašnje spoznaje vezane za strategije suočavanja sa spolnim

uznemiravanjem, s naglaskom na studentima, što uključuje teorijska objašnjenja, korelate strategija suočavanja i učestalost njihovog korištenja. Glavni dio rada odnosi se na rezultate istraživanja s naglaskom na razlikama u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem među studentima ovisno o rodu i seksualnoj orijentaciji.

2. SPOLNO UZNEMIRAVANJE

2.1. Definicija i vrste spolnog uznemiravanja

Spolno uznemiravanje nije jednoznačno definirano te njegova definicija varira ovisno o području istraživanja ili zakonskim okvirima pojedine države. Svjetska zdravstvena organizacija spolno uznemiravanje definira kao neželjeno, neuzvrćeno i nepoželjno ponašanje seksualne prirode koje je uvredljivo za uključene osobe i može dovesti do osjećaja ugroženosti, poniženosti i posramljenosti (WHO, 2023). Međunarodna organizacija rada također pruža definiciju u kontekstu radnog okruženja. Ona navodi da uznemiravanje podrazumijeva niz neprihvatljivih praksi i ponašanja ili prijetnji njima, neovisno radi li se o izoliranom događaju ili opetovanim radnjama, koje za cilj imaju ili rezultiraju fizičkim, psihološkim, seksualnim ili ekonomskim posljedicama (ILO, 2019). UN Women spolno uznemiravanje smatra oblikom seksualne diskriminacije kojoj je izložena trećina žena, a počinitelj može biti bilo tko, a ne samo intimni partner (Athaniadiades i sur., 2023).

Osim definicija na svjetskoj razini, važno je proučiti i one na državnim razinama. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država spolno uznemiravanje definira kao pervazivan problem koji se ne može kvalitetno suzbiti zbog premalog broja žrtava koje prijavljuju viktimizaciju (Kirkner i sur., 2020). Zbog prepreka u suzbijanju spolnog uznemiravanja u svim sektorima, Američka komisija za jednake mogućnosti zaposlenja (eng. *U.S. Equal Employment Opportunity Commission*) razvija definiciju utemeljenu na prekršaju Glave VII Zakona o građanskim pravima iz 1964. godine prema kojoj „*neželjeni seksualni prijedlozi/primjedbe (eng. advances), seksualna prisila (eng. sexual coercion) i ostalo verbalno ili tjelesno ponašanje seksualne prirode predstavljaju spolno uznemiravanje kada navedeno ponašanje eksplicitno ili implicitno utječe na nečije zaposlenje, ometa radnu učinkovitost ili stvara zastrašujuće, neprijateljsko ili uvredljivo radno okruženje*“ (Kirkner i sur., 2020). U institucijama visokog obrazovanja u Americi, spolno uznemiravanje uređeno je Glavom IX Zakona o obrazovnim izmjenama (eng. *Title IX of the Educational Amendments*) iz 1972. godine te je njime zabranjena diskriminacija u institucijama visokog obrazovanja koje primaju federalna sredstva. Djelo je kažnjivo ako je dovoljno teško/ozbiljno, pervazivno,

perzistentno, odnosno onemogućava studentu kvalitetno i nesmetano ispunjavanje studentskih dužnosti te stvara neprijateljsko okruženje (U.S. Department of Education Office for Civil Rights, 1997; prema Cipriano i sur., 2022). Obrazovne ustanove dužne su imati razrađenu proceduru u slučaju prijave spolnog uznemiravanja, educirati odgovorno osoblje, imati koordinatora i politiku nediskriminacije u kojoj će biti navedene smjernice postupka prijave i sudskog postupka ukoliko dođe do spolnog uznemiravanja (Farrell i sur., 2015). Ured za civilna prava u Ministarstvu obrazovanja, koji brine o provođenju Glave IX Zakona o obrazovnim izmjenama, razlikuje „quid pro quo“ uznemiravanje i uznemiravanje u hostilnom okruženju. Prvo se odnosi na traženje seksualnih usluga, a potonje na perzistentno, uvredljivo ponašanje koje narušava temeljne postavke obrazovnog sustava (Hill i Silva, 2005).

Na europskoj razini, seksualno uznemiravanje uključeno je u definiciju seksualnog nasilja u Europskoj direktivi o spolu (2002/73/EC), a definira se „*kao bilo koji oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog kontakta seksualne prirode*“ kojemu je namjera ili čija je posljedica nanošenje štete dignitetu osobe i narušavanje dostojanstva, stvaranjem hostilnog i ponižavajućeg okruženja (Athanasiades i sur., 2023). Njemačka, Nizozemska i Švedska u svoj su zakonodavni okvir uvele zabranu seksualnog uznemiravanja (German General Equal Treatment Act, 2006; Dutch Equal Treatment Act, 2020; Dutch Civil Code, 1992; Swedish Discrimination Act, SFS 2008:567; prema Hagerlid i sur., 2023). Navedeni zakonski okviri ne mogu se primijeniti u slučaju spolnog uznemiravanja među studentima već služe poticanju jednakosti među zaposlenicima i, kada je riječ o Njemačkoj, zaštiti zaposlenika od „seksualnih primjedbi“ i „dvosmislenih šala“ (German General Equal Treatment Act, 2006; prema Hagerlid i sur., 2023) za čije nazive se može reći da umanjuju ozbiljnost ponašanja.

Na hrvatskoj razini, polazi se od Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08) u kojemu je navedeno da je spolno uznemiravanje „*svako verbalno, neverbalno ili tjelesno neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a posebice ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, ponižavajuće, omalovažavajuće ili uvredljivo okruženje*“ (čl. 3., NN 85/08, NN 112/12). Spolno uznemiravanje je oblik diskriminacije na temelju spola, a osoba koja ga doživljava nalazi se u odnosu zavisnosti ili podređenom položaju zbog, u ovom slučaju, njenog spola u odnosu na druge osobe u istoj ili sličnoj situaciji (NN 85/08, NN 112/12). Članak 8. Zakona o suzbijanju

diskriminacije (NN 85/08, NN 112/12) propisuje područja primjene Zakona u kojima se, između ostalog, nalaze i obrazovanje i znanost.

Spolno uznemiravanje klasificirano je kao kazneno djelo protiv spolne slobode unutar glave šesnaeste Kaznenog zakona Republike Hrvatske (NN 36/24) i definira se kao „*svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje*“ (čl. 156., NN 36/24). Temeljni oblici spolnog uznemiravanja podrazumijevaju spolno uznemiravanje ili grubo uznemiravanje druge osobe kojoj je netko nadređen ili koja se prema njemu nalazi u odnosu zavisnosti. Za taj temeljni oblik predviđena je kazna zatvora u trajanju od dvije godine (čl. 156. NN 36/24). Klasificirani oblici spolnog uznemiravanja podrazumijevaju spolno uznemiravanje ili grubo uznemiravanje druge osobe bliske počinitelju ili „*posebno ranjive zbog dobi, invaliditeta, ovisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje*“. Za klasificirani oblik spolnog uznemiravanja počinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora do tri godine (čl. 156., NN 36/24). Važno je naglasiti i kako se temeljem izmjena Kaznenog zakona (NN 84/21) iz 2021. godine, kazneno djelo spolnog uznemiravanja progoni po službenoj dužnosti, a ne više po prijedlogu žrtve.

U Nacionalnom planu za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja do 2027. godine (Ministarstvo rada, imovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2022), kao jedan od ciljeva navedena je prevencija seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja. U okviru ovog cilja, posebna pozornost se posvećuje i seksualnom uznemiravanju na visokim učilištima. Predviđen je rad na razvoju i implementaciji programa prevencije u svrhu stvaranja ugodnog okruženja za studente i zaposlene u visokom obrazovanju. Kako bi navedeno bilo ostvarivo, planira se provođenje analize mjera i aktivnosti koje visoka učilišta provode s ciljem prevencije i suzbijanja seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja. Ova analiza će biti osnova planiranja poboljšanja budućih aktivnosti vezanih za temu seksualnog nasilja i uznemiravanja kako bi se definirali daljnji koraci uspostavljanja zaštitnih mehanizama na visokim učilištima. Također je važno uvođenje programa kojima će se na visokim učilištima educirati o rodno uvjetovanom nasilju koje obuhvaća i seksualno nasilje. Postizanje ranije navedenog posebnog cilja definiranog Nacionalnim Planom za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje do 2027., razrađeno je, uz ostale posebne ciljeve, unutar Akcijskog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja do 2024. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, rada i socijalne politike, 2022). Sa svrhom

njegovog postizanja razrađeno je sedam mjera. Kao jedna od mjera navedena je prevencija seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja u obrazovnim ustanovama. Mjerom 2 navodi se uvođenje edukativnog sadržaja o suzbijanju seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja u radu sa žrtvama u studijske programe visokih učilišta koja obrazuju stručnjake za rad sa žrtvama. Svrha mjere je implementacija programa o radu sa žrtvama seksualnog nasilja (što obuhvaća i seksualno uznemiravanje) ili njihovo proširivanje u sklopu studijskih programa koji obrazuju stručnjake pomažućih profesija

Etičkim kodeksom Sveučilišta u Zagrebu (2007), zabranjene su sve vrste uznemiravanja među članovima akademske zajednice Sveučilišta pa tako i spolno uznemiravanje koje je u članku 12. definirano kao „*specifičan oblik uznemiravanja koje karakterizira izostanak pristanka ili odbijanje druge strane, a uključuje ponavljano i neželjeno upućivanje verbalnih i fizičkih prijedloga spolne naravi drugoj osobi, fizičko napastovanje, ponavljano neželjeno iznošenje šala i opaska koje su spolno obojene, uključujući referiranje na spol i spolnu orijentaciju, ruganje i ismijavanje koje je spolno obojeno, izlaganje spolno uvredljivoga i uznemirujućega materijala te zahtijevanje spolnih usluga u zamjenu za određeno djelovanje ili propuštanje s pozicije autoriteta.*“ Sveučilište u Splitu (2009) svojim Etičkim kodeksom unutar članka 6. također navodi zabranu svih vrsta uznemiravanja unutar sveučilišne zajednice, a spolno uznemiravanje definira kao „*svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.*“ Sveučilište u Splitu (2021) donijelo je i Politiku protiv diskriminacije i uznemiravanja u kojoj su sadržane i odredbe protiv spolnog uznemiravanja (čl. 3., st. 2.).

Na razini fakulteta također su doneseni pravilnici. Primjerice, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (2022), Pravilnikom o zaštiti studentica i studenata od spolnog uznemiravanja i drugih oblika rodne diskriminacije navodi kako seksualno uznemiravanje obuhvaća svako neželjeno ponašanje seksualne prirode koje narušava dostojanstvo osobe i stvara zastrašujuće, neprijateljsko ili ponižavajuće okruženje. Takvo ponašanje može biti opetovano ili izolirani događaj i osoba ne mora nužno izraziti da je ono neželjeno ako se razumno može očekivati da će se ocijeniti kao takvo. Seksualno ponašanje može biti neverbalno, verbalno i tjelesno. Nadalje, člankom 7. zabranjuje se odnos izravnog nadzora profesora/zaposlenika/vanjskog suradnika i studenta/ice u slučaju postojanja seksualnih

odnosa sa studenticama/ima, a ne preporučuje se seksualni odnos sa studentima ni u situacijama ne postojanja odnosa izravnog nadzora.

Razni autori iznose svoju definiciju spolnog uznemiravanja pa tako Harless (2019; prema Nyarko Adu i sur, 2023) spolno uznemiravanje u ustanovama visokoga obrazovanja definira kao zlorabu autoriteta s ciljem isticanja i naglašavanja seksualnosti studenata tako da im se onemogućava ili ograničava raspon obrazovnih mogućnosti, uživanje u obrazovanju i narušava im se kvaliteta studiranja. Počinitelj može biti bilo tko, a kazneno djelo uključuje zlostavljanje, seksistički žargon i silovanje (Bondestam i Lundqvist, 2020). Fitzgerald i Cortina (2018) navode 3 kategorije ponašanja spolnog uznemiravanja, a to su: rodno uznemiravanje (eng. *gender harassment*), neželjena seksualna pažnja (eng. *unwanted sexual attention*) i seksualna prisila (eng. *sexual coercion*). Svaka od ovih kategorija obuhvaća specifične oblike seksualnog uznemiravanja.

1. Rodno uznemiravanje (eng. *gender harassment*) odnosi se na uvrjedljive i ponižavajuće stavove ili izjave o ženama s ciljem afirmacije muške superiornosti i degradacije žena (Leskinen i Cortina, 2014). Ova kategorija obuhvaća i potkategorije poput seksističkog neprijateljstva (eng. *sexist hostility*) koje se iskazuje šalama i seksističkim komentarima (Fitzgerald i Cortina, 2018) te seksualne hostilnosti (eng. *sexual hostility*) koja se odnosi na uvrede seksualnoga karaktera koje za cilj imaju degradirati žene i svesti ih na seksualne objekte dosjetkama o njihovom tijelu i spolnosti. Posljednja potkategorija, nadzor nad radom/obitelji (eng. *work/family policing*) odnosi se na umanjivanje značajnosti uloge žena u poslovnom svijetu s naglaskom na stav da majke ne mogu ujedno imati i ozbiljnu karijeru te ih se posljedično ne shvaća ozbiljno u poslovnom svijetu (Crosby i sur., 2004; prema Karami, 2020).
2. Neželjena seksualna pažnja (eng. *unwanted sexual attention*) neželjena je od strane žrtve te uključuje pozive na romantične izlaske, pokušaje ostvarivanje romantične veze, neželjeno dodirivanje, komentare seksualne prirode te može eskalirati sve do silovanja (Fitzgerald i Cortina, 2018).
3. Seksualna prisila (eng. *sexual coercion*) odnosi se na situaciju kada počinitelj žrtvi nudi neke beneficije u zamjenu za seksualni zahtjev ili joj prijeti posljedicama ako ne pristane na ponuđenu „razmjenu usluga“ (Fitzgerald i Cortina, 2018). Navedena kategorija spolnog uznemiravanja još se naziva i „quid pro-quo“ spolno

uznemiravanje jer radni ili akademski uvjeti pojedinca ovise o tome je li suglasan s predloženim seksualnim činom. Primjerice, student/ica treba ponavljati kolegij ako odbije predloženi seksualni čin (Fitzgerald i sur., 1988, 1995; Fitzgerald i Ormerod, 1991; Leskinen i sur., 2011; prema Cipriano i sur., 2022).

Osim navedene podjele, neki autori seksualnu viktimizaciju promatraju kroz tri dimenzije ovisno o vrsti kontakta, stupnju prisile i stupnju djelovanja. Sve tri dimenzije dio su kontinuuma. Kontakt varira od neseksualnog do penetracije, prisila od psihološke do primjene fizičke sile, a djelovanje od riječi, primjerice prijetnji, do djelovanja, odnosno ispunjavanja onoga čime se prijetilo (Fisher i sur., 2010; prema Pinchevsky, 2020). Spolno uznemiravanje, u ovom kontekstu, bili bi oblici seksualne viktimizacije bez seksualnog kontakta koje u istraživanjima ne dobivaju jednaku pažnju i ne smatraju se dovoljno ozbiljnima kao oni oblici seksualne viktimizacije koji uključuju seksualni kontakt (Pinchevsky, 2020). Nekontaktno spolno uznemiravanje oblik je rodno uvjetovanog zlostavljanja koje je, iako nenasilno, izuzetno štetno i traumatično za preživjele te ostaje u sjeni i neprijavljeno (Belknap i Sharma, 2014; prema Pinchevsky, 2020). Ovo neželjeno ponašanje perzistira u svim aspektima realnog svijeta, ali i u onom virtualnom svijetu koji se sve više pretapa u realni (Athaniades i sur., 2023).

U Pravilniku o zaštiti studentica i studenata od seksualnog uznemiravanja i drugih oblika rodne diskriminacije (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022) razlikuju se 3 oblika seksualnog uznemiravanja i drugi oblici rodne diskriminacije:

1. Verbalno seksualno uznemiravanje
2. Neverbalno seksualno uznemiravanje
3. Tjelesno seksualno uznemiravanje
4. Seksizam
5. Izravna diskriminacija
6. Neizravna diskriminacija
7. Uznemiravanje na osnovi roda
8. Segregacija
9. Poticanje na rodnu diskriminaciju

Unutar institucija visokog obrazovanja, potrebno je razumjeti i pojam spolne suradnje (eng. *sexual collaboration*) kada studenti u zamjenu za dobre ocjene, beneficije, pomoć oko

studentskih projekata, ostvarivanje položaja na fakultetu, pristaju na spolni odnos ili romantičnu vezu s profesorima (Morley, 2011). Posebno su izložene osobe nižeg socijalnog statusa i manjinske skupine te njihova viktimizacija nažalost prolazi neprijavljeno (Kirkner i sur., 2020). S druge strane, navodi se i pojam kontramoci (eng. *counter-power*) koji se odnosi na to da pojedinci s manje moći zlostavljaju nadređene što znači da ni zaposlenici nisu u potpunosti zaštićeni iako posjeduju veću moć koja proizlazi iz njihovog statusa (Benson, 1984; prema Karami, 2020).

Osim navedenih oblika neposrednog spolnog uznemiravanja spominje se i ambijentalno spolno uznemiravanje. Ono ima slične posljedice na promatrače koji vide, čuju ili znaju za nekoga tko je doživio ili doživljava spolno uznemiravanje kao za one koji su ga neposredno doživjeli (Glomb i sur., 1997; prema Albert i sur., 2023).

2.2. Teoretska objašnjenja spolnog uznemiravanja

Različiti autori su spolno uznemiravanje nastojali objasniti iz različitih perspektiva pa je tako došlo do razvoja različitih teoretskih objašnjenja spolnog uznemiravanja. Prva, pomalo kontroverzna teorija polazi od premise kako je spolno uznemiravanje produkt prirodne seksualne privlačnosti između muškaraca i žena pri čemu muškarci imaju izraženije seksualne nagone zbog čega nastoje pridobiti žene i ispuniti svoje biološke potrebe. Nadovezujući se na ovo navode kako cilj uznemiravanja nije poniziti žene niti ih uvrijediti već je to udvaračko ponašanje koje za cilj ima ispuniti upravo ranije navedenu biološku potrebu (Tangri i sur., 1982; prema Kapilla, 2017).

Teorijom prelijevanja spolnih uloga (eng. *Sex role spillover theory*) navodi se kako postoje očekivanja od obaju spolova koja su usvojena kulturološki i socijalno što vodi do toga da muškarci imaju tradicionalna očekivanja od žena i onda kada su one zaposlene na radnim mjestima koja iskaču iz okvira njihove tradicionalne uloge. Zbog navedenog žene doživljavaju više spolnog uznemiravanja u sektorima kojima dominiraju muškarci (Gutek, 1982; prema Kapila, 2017).

Još jedna značajna teorija je organizacijska teorija (eng. *Organizational theory*) kojom se objašnjava kako iz hijerarhije koja vlada organizacijama proizlazi moć i autoritet koje pojedinci koriste kako bi od podređenih (najčešće žena) iznudili seksualno zadovoljstvo. Upravo ova podređenost žena omogućava održavanje patrijarhata i spolno uznemiravanje

žena u radnom okruženju postaje čisti produkt muške dominacije (Gruber, 1992; prema Kapila, 2017). National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2018; prema Kirkner i sur., 2020) navodi veću zastupljenost spolnog uznemiravanja u institucijama na čelu kojih su muškarci i onima u kojima nisu implementirane politike protiv uznemiravanja. Žene su u inferiornom položaju čak i kada je počinitelj na jednakoj razini hijerarhije jer on iskorištava svoju moć koju ima kao snažniji spol (Chaudhuri, 2007; prema Hardt i sur., 2023). Cilj je zadržati moć i poziciju kao i rodnu, rasnu i klasnu nejednakost (Rosependa i sur., 1998; prema Ford i Ivancic, 2020). Na navedeno se nadovezuje i fenomen ušutkavanja koji se javlja kada žrtva vjeruje da ima manje moći od počinitelja i zato šuti o viktimizaciji (Morrison i sur., 2015; prema Fernando i Prasad, 2019) i ne prijavljuje počinitelja (MacKinnon, 1979; prema Kirkner i sur., 2020).

Vodeći se teorijom socijalne razmjene Newlin (2019; prema Hardt i sur., 2023) iznosi kontroverzne stavove o etiologiji spolnog uznemiravanja u visokom obrazovanju i njegovom poimanju žrtve i počinitelja. Navodi kako su muški profesori žrtve namamljivanja (eng. *fishing*) od strane ženskih studentica koje promiskuitetnim odijevanjem i strategijskim ne nošenjem donjega rublja, pri čemu otvoreno pokazuju svoje međunožje, zavode profesore koji ne mogu kontrolirati svoje nagone. Za spolno uznemiravanje krivnja se stavlja na studentice.

Bolje razumijevanje ranijih teorija i samog spolnog uznemiravanja nudi Sociokulturalna teorija prema kojoj je spolno uznemiravanje proizvod društvenog i kulturološkog konteksta u kojemu rodna nejednakost prožima sve aspekte društva, a na seksizam se odmahuje rukom (Gutek, 1985; Thomas i Kitzinger, 1997; prema Kapila, 2017). Naglasak se stavlja na dominaciju muškaraca i socijalno usvojen pogled na muškarce kao one koji zauzimaju glavnu ulogu u seksualnim odnosima, a žene su pasivne i podređene. Muškarci koriste svoju fizičku nadmoć, a društvo im socijalizirajući ih da budu agresivniji i slobodniji u seksualnom izražavanju, daje dopuštenje da zadovolje svoje potrebe i pritom užitek pronađu u uznemiravanju žena koje zbog svoje podređenosti nemaju velike šanse oduprijeti se (Kapila, 2017). Ukratko, naglasak se stavlja na seksizam koji je dio sociokulturalnog okruženja kao i inferiornost žena koju je teško iskorijeniti (MacKinnon, 1979; prema Kirkner i sur., 2020).

Feministička teorija ide u korak s ranije rečenim. Spolno uznemiravanje proizvod je društva koje žene smatra inferiornijim spolom, a ujedno je i sredstvo održavanja muške dominacije na način da se očekuje striktno pridržavanje uloga obaju spolova. Rodna stratifikacija pogoduje muškoj superiornosti (Gutek, 1985; prema Kapila, 2017).

Kada navedena teorijska objašnjena promotrimo u okviru visokog obrazovanja, jasno je kako disbalans moći igra veliku ulogu te su studenti u nezavidnom položaju u odnosu na profesore što može pogodovati pojavi spolnog uznemiravanja (Peng i Huang, 2017; prema Karami, 2020). Bondestam i Lundqvist (2020) navode 6 ključnih značajki koje omogućavaju pojavu spolnog uznemiravanja u visokom obrazovanju, a to su:

1. hijerarhijska organizacija
2. normalizacija rodno utemeljenog nasilja
3. toksična akademska muškost
4. kultura šutnje
5. nedostatak aktivnog vodstva
6. nesigurni radni uvjeti

S druge strane, Parrot i Bechhofer (1991; prema Oni i sur., 2019) navode kako su glavni faktori pojave spolnog uznemiravanja:

1. socijalna struktura sveučilišne zajednice
2. zlouporaba alkohola i droga
3. odsutnost ili neučinkovita primjena politike o spolnom uznemiravanju
4. nemogućnost/neuspjeh žrtava da prijave viktimizaciju

2.3. Opseg i temeljne značajke spolnog uznemiravanja u visokoškolskom obrazovanju

Pojam spolnog uznemiravanja prvi put je upotrijebljen prije 45 godina kako bi se opisao događaj viktimizacije u visokom obrazovanju (Pitchford i sur., 2021), a istraživanje spolnog uznemiravanja započelo je 1970. godine u SAD-u kao proizvod aktivizma, dvaju pokreta protiv diskriminacije na radnom mjestu i protiv nasilja nad ženama. Prvi članak koji sadrži pojam „spolno uznemiravanje“ objavljen je 1978. godine (Cuenca-Piqueras i sur., 2023).

Spolno uznemiravanje u visokoškolskom obrazovanju zajednički je naziv za različite moguće pojavne oblike koji se mogu analizirati na horizontalnoj (student/ica – student/ica, zaposlenik/ica – zaposlenik/ica) i vertikalnoj (zaposlenik/ica – student/ica, student/ica – zaposlenik/ica) razini. Fokus ovog poglavlja (gdje je to moguće) je na vertikalnoj razini

spolnog uznemiravanja u kojem zaposlenik/ica (dominantno profesor/ica) spolno uznemirava studenta/icu.

Stopa viktimizacije u studentskoj populaciji u istraživanjima varira ovisno o veličini uzorka. Niža stopa prisutna je kod malih do srednje velikih uzoraka, a visoka stopa kod velikih uzoraka i kada je za mjerenje spolnog uznemiravanja korišteno više od jedne stavke (Hagerlid i sur., 2023). Rezultate istraživanja teško je uspoređivati zbog razlika u veličini uzorka i periodu ispitivanja. Prevalencija spolnog uznemiravanja kod studenata visoka je pa tako svaki treći navodi kako je doživio neki oblik spolnog uznemiravanja (Lipinsky i sur., 2022; prema Hagerlid i sur., 2023), a prema saznanjima različitih autora, prevalencija spolnog uznemiravanja tijekom akademske karijere studenata varira od 20 do 62% (Kelley i Parsons, 2000; Hill i Silva, 2005; Clodfelter i sur., 2010; Cantor i sur., 2015). Između 27 institucija visokog obrazovanja, članica *Association of American Universities* (AAU), prevalencija spolnog uznemiravanja studenata također je varirala između 37,1% i 55,7% (Klein i sur., 2022). Rezultati istraživanja na uzorku afričkih studenata prate rezultate europskih i američkih istraživanja sa 67% studenata koji su izvijestili o spolnom uznemiravanju na kampusu Sveučilišta u Malawi (Oni i sur., 2019).

US Department of Education (2018) u svome izvješću navodi kako 50% zaposlenica na fakultetu i 20-50% studentica izvještava o viktimizaciji te su ovi podaci u skladu s rezultatima istraživanja na europskim sveučilištima (Bastiani i sur., 2019; Siversten i sur., 2019; Athanasiades i sur., 2023). Neki autori navode kako postotak studentica europskih sveučilišta koje su doživjele spolno uznemiravanje tijekom akademskog života raste i do 77% (Fasting i sur., 2014), a američkih studentica koje su doživjele spolno uznemiravanje u periodu od prethodnih 12 mjeseci iznosi 58,6% (Huerta i sur., 2006). Također su i dva najveća istraživanja u Njemačkoj i Švedskoj pokazala kako od 40 do 55% studentica izvještava o viktimizaciji na fakultetu (Feldes i sur., 2012; Rudolfsson i sur., 2022), a na fakultetu u Srbiji riječ je o 80% studentica (Dimitrijević i Mladenović, 2017). Među muškim studentima, Hill i Silva (2005) navode kako postotak onih koji su doživjeli viktimizaciju iznosi čak 61% dok je na jednom od fakulteta u Srbiji 12% muških studenata doživjelo viktimizaciju (Dimitrijević i Mladenović, 2017).

Nadalje, 76% svih studenata s fizičkim invaliditetom ili s fizičkim invaliditetom i mentalnim poteškoćama/poteškoćama u učenju navelo je kako je doživjelo spolno

uznemiravanje pa se otvara pitanje studenata koji su posebno ranjivi zbog nekih osobnih karakteristika (Wellum i sur., 2021).

Kada govorimo o zastupljenosti pojedinih oblika spolnog uznemiravanja, Sveučilišta Ivy lige pokazuju poražavajuću statistiku pa je tako na Brown Universityju u SAD-u 6% studentica (N=234) izvijestilo o pokušaju silovanja, a 3,8% o izvršenom silovanju dok je na državnom afričkom Sveučilištu u Malawi 12,6% studenata preživjelo silovanje (Oni i sur., 2019). Isti autori navode kako su najučestaliji oblici spolnog uznemiravanja:

1. neželjeno dodirivanje koje je doživjelo 17,3% studenata i 25,3% studentica
2. neželjeni seksualni prijedlozi/primjedbe koje je doživjelo 12,2% studenata i 18,4% studentica
3. prisila na seksualnu vezu, koju navodi 10,8% studenata i 10,2% studentica

Cantor i sur. (2015) kao najučestalije oblike koje studenti/ice navode ističu:

1. uvredljive komentare o svome tijelu, izgledu ili seksualnom ponašanju (37,7%)
2. seksualne primjedbe ili uvredljive/nepriстойne šale ili priče (29,5%)

Istraživanje rodno uvjetovanog nasilja Athanasiadesa i sur. (2023), provedeno među studentima (N=2134) preddiplomskih i diplomskih studija, pokazuje kako prema kojima studenti kao najčešći oblik spolnog uznemiravanja redom navode:

1. uvredljive komentare o svome tijelu u 30,5% slučajeva
2. uvredljive seksualne komentare/šale/priče u 22,4% slučajeva
3. nepriстойno buljenje, nepriстойne geste ili pokazivanje dijelova tijela u 20,4% slučajeva

Nadalje, na jednom od najvećih švedskih sveučilišta, prema Agardhu i sur. (2022), 17,1% zaposlenika i studenata doktorskih studija te 21,1% studenata iskusilo je barem jedno od 10 analiziranih ponašanja spolnog uznemiravanja. Najzastupljenija su:

1. neželjeni komentari
2. neželjeni sugestivni pogledi i geste
3. neželjeni „nenamjerni“ dodiri ili dodirivanje

Studenti u Srbiji u sklopu istraživanja Autonomnog Ženskog centra (2018) navode da ih je 30% bilo u situaciji u kojoj su zaposleni na fakultetu pričali o seksualnim temama, iznosili seksualne šale ili ih gledali na način koji je kod njih izazivao nelagodu (Autonomni Ženski

centar, 2018). Rezultati nedavno provedenog istraživanja (Nikolić-Ristanović i Ćopić, 2022) spolnog uznemiravanja studenata u Srbiji pokazuju da su studenti u Srbiji bili izloženi:

1. neverbalnom spolnom uznemiravanju (35%),
2. fizičkom spolnom uznemiravanju (29,9%),
3. spolnom uznemiravanju uz korištenje moderne tehnologije (18,8%),
4. seksualnim ucjenama (3%).

Hill i Silva (2005) navode primjere ponašanja seksualnog uznemiravanja studenta/ice od strane profesora/ice ili zaposlenika/ice fakulteta, a neki od primjera su:

1. iznošenje uvrjedljivih seksualnih šala
2. poticanje na seksualnu vezu u zamjenu za bolje ocjene na kolegiju
3. direktne izjave profesora/ice o želji stupanja u seksualnu vezu sa studentom/icom.

Iz prethodno navedenog, razlike su vidljive ovisno o spolu studenata pa tako studentice najčešće doživljavaju neželjene poglede i geste (Agardh i sur., 2022) i neželjene komentare o vlastitom izgledu (Bastiani i sur., 2019), a studenti ističu neželjeni fizički kontakt, hvatanje i milovanje (eng. *grabbing or fondling*) (Agardh i sur., 2022).

Kada govorimo o počiniteljima spolnog uznemiravanja, Wellum i sur. (2021) ističu:

1. poznanika koji je povezan s fakultetom u 69,9% slučajeva
2. prijatelja u 25,4% slučajeva
3. mentora/nositelja kolegija u 11% slučajeva
4. nadređenu osobu u 4% slučajeva.

Počinitelji su većinski studenti, ali podaci uvelike variraju. Tako Klein i Martin (2021) navode kako je riječ o studentima u 87,2% do 94,8% slučajeva, a Wood i sur. (2021) studente kao počinitelje navode u 27% slučajeva.

Prema Kleinu i sur. (2022), u 5,9% do 16,3% slučajeva počinitelji su bili članovi nastavnog osoblja ili drugi zaposlenici fakulteta dok Wood i sur. (2021) navode da je riječ o nastavnom osoblju u 61% slučajeva, a o ostalim zaposlenicima u 12% slučajeva. Nadalje, istraživanje na uzorku od 500 studenata, pokazalo je podatke od 38% studentica i 23% studenata koji su izvijestili o viktimizaciji od strane osoblja i zaposlenika fakulteta (Rosenthal i sur, 2016). Brojke su još veće na dva nigerijska sveučilišta, sa 77% studentica koje su bile spolno uznemiravane od strane nastavnog osoblja (Nwadiuwe, 2007).

Kada govorimo o spolu počinitelja, riječ je o muškarcima u 90% slučajeva, a o ženama u 5,1% slučajeva (Klein i Martin, 2021). U 1,9% slučajeva počinitelji su bili i muškarci i žene, u 0,1% nebinarni, a za preostalih 2,9% nisu dostupni podaci (Kelsky, 2017; prema Pitchford i sur, 2021).

Ukratko, podaci prikazuju kako su počinitelji uglavnom studenti, ali i značajan broj zaposlenika institucija visokoškolskog obrazovanja te su češće muškog spola.

2.4. Istraživanja spolnog uznemiravanja u visokoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj

Istraživanja u Hrvatskoj koja se bave ovom tematikom malobrojna su. Leinert-Novosel i Štingl (2001) ispitivali su prevalenciju spolnog uznemiravanja među studentima (N=600) Sveučilišta u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku. Rezultati su pokazali veću zastupljenost lakših oblika spolnog uznemiravanja (zurenje, neukusne šale, primjedbe na račun žena i muškaraca, poziv na kavu ili piće) u odnosu na teške oblike spolnog uznemiravanja (ucjena ocjenama, prijedlog neželjenog kontakta, poziv na večeru i neželjeno dodirivanje). Tako je 33,5% studenata/studentica doživjelo lakše oblike spolnog uznemiravanja dok je značajno manji postotak njih, 5,5%, doživjelo teže oblike spolnog uznemiravanja.

U izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2006) navodi se istraživanje provedeno u suradnji s Centrom za ženske studije u Zagrebu među studentima/icama (N=731). U 26% slučajeva, spolno uznemiravanje doživjeli su od strane kolege/ice, profesora/ice i drugog osoblja Sveučilišta u Zagrebu. Teži oblici spolnog uznemiravanja rjeđe su zastupljeni pa je tako 2% doživjelo prisilne seksualne radnje, a 1% ucjene. Lakši oblici spolnog uznemiravanja, poput neprimjerenih komentara, šala i dobacivanja, zastupljeni su u 30% slučajeva, a komentari o privatnom životu u 25% slučajeva.

Andrijašević (2021) je provela istraživanje među studentima Sveučilišta u Zagrebu (N=608) te nalazi kako je 44,2% sudionika/ica doživjelo barem jedan oblik spolnog uznemiravanja od strane fakultetskog osoblja, a njih 49,8% od strane kolege/ice. Najzastupljeniji oblik je verbalno uznemiravanje koje spada pod lakše oblike spolnog uznemiravanja dok su najrjeđi oni teški oblici spolnog uznemiravanja (prijedlog seksualne razmjene i pokušaj seksualnog kontakta protiv volje žrtve).

2.5. Posljedice spolnog uznemiravanja

Kada studenti/ice dožive spolno uznemiravanje može doći do psihičkih, zdravstvenih/fizičkih, socijalnih, akademskih i/ili financijskih/ekonomskih posljedica za žrtvu i/ili druge članove akademske zajednice u kojoj se dogodila viktimizacija.

Podaci provedenih istraživanja pokazuju kako spolno uznemiravanje vodi do psiholoških posljedica kao što je psihološki distress koji uključuje emocionalne poremećaje i generalno pogoršavanje kvalitete funkcioniranja pojedinca (Cabras i sur., 2022). Rizik za psihološki distress značajno je povišen nakon izloženosti spolnom uznemiravanju (Bastiani i sur., 2019). Žrtve su u visokom riziku od obolijevanja od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), depresivnih i anksioznih simptoma (Paludi i Barickman, 1991; Lampman i sur., 2009; prema Kirkner i sur., 2020; Jusen i sur., 2019), pri čemu studentice učestalije pokazuju simptome anksioznosti, a studenti depresije (Bastiani i sur., 2019). Bilal i sur. (2022) navode pozitivnu povezanost emocionalne iscrpljenosti i spolnog uznemiravanja studenata od strane profesora. Očekivan je i razvoj strahova i osjećaja degradiranosti, gubitak samopoštovanja i samoizolacija (Nikolić-Ristanović i Čopić, 2022).

Zamor od spolnog uznemiravanja (eng. *sexual harassment fatigue*), nastaje kao posljedica učestalog spolnog uznemiravanja, a odnosi se na osjećaj nemoći, ljutnje ili potpunog izostanka emocija. Žrtva se nalazi u stanju nemoći u kojemu ne prijavljuje viktimizaciju pa se nasilje nastavlja. Dobar prediktor zamora kao posljedice spolnog uznemiravanja je tolerancija institucije na spolno uznemiravanje (Ford i Ivancic, 2020). Način na koji institucije rješavaju slučajeve viktimizacije predviđa hoće li osoba razviti otpornost ili vulnerabilnost na buduće uznemiravanje. Kada pojedinac percipira visoku toleranciju nadležnih osoba na spolno uznemiravanje veća je vjerojatnost da će postati ranjiv što je plodno tlo za sustavno spolno uznemiravanje (Dougherty i Smythe, 2004; prema Ford i Ivancic, 2020).

Još jedan oblik emocionalne povrede koja je posljedica spolnog uznemiravanja je trauma uzrokovana izdajom institucije (eng. *institutional betrayal trauma*). Javlja se kada osobu ne zaštiti institucija koja bi trebala skrbiti o njezinoj sigurnosti i dobrobiti (Smith i Freyd, 2014; prema Kirkner i sur., 2020) što u ovome kontekstu znači da student/ica nije dobio/ila podršku za doživljenu viktimizaciju u kontekstu institucije visokoškolskog obrazovanja. Trauma koja je dio institucionalne izdaje poprilično je intenzivna i štetna te

može pojačati simptome anksioznosti, depresije i PTSP-a koji se javljaju nakon viktimizacije (Kirkner i sur., 2020). Prikladan primjer je odnos student – profesor i izdaja koju student doživi kada je počinitelj spolnog uznemiravanja njegov profesor (Bilal i sur., 2022).

Niz autora koji se bave ovim problemom, svojim su istraživanjima utvrdili kako studenti koji dožive ili doživljavaju spolno uznemiravanje češće konzumiraju alkohol u mjeri koja negativno utječe na njihovo svakodnevno funkcioniranje (Huerta i sur., 2006; Jirek i Saunders, 2018; McGinley i sur., 2016; Rospenda i sur., 2000; prema Klein i sur., 2022). Navedeno potvrđuju i rezultati istraživanja koji pokazuju pozitivnu povezanost spolnog uznemiravanja i konzumacije sredstava ovisnosti (cigarete i alkohol) koja nastupa istoga dana kada se uznemiravanje dogodilo (Livingston i sur., 2022). Zloraba sredstava ovisnosti posljedica je emocionalnog distresa uzrokovanog viktimizacijom, a vodi do zdravstvenih posljedica.

Posljedice se dešavaju i u drugim životnim područjima. Tako primjerice Kaufman i sur. (2018) u svom istraživanju nalaze da je kod 20% studenata došlo do gubitka interesa za spolnim odnosom i intimnosti.

Sljedeća grupa posljedica su zdravstvene/fizičke posljedice poput glavobolja, dišnih infekcija, nekontroliranog gubitka ili povećanja tjelesne težine (Thakur i Paul, 2017). Što je veći rezultat uznemiravanja, to su češći simptomi poremećaja u prehrani, a povezanost je veća kod studenata nego studentica. Također, rizik od poremećaja u prehrani 2 puta je veći za one studente koji su izloženi učestalom spolnom uznemiravanju (Romito i sur., 2019). Među onim studentima koji su izvijestili o doživljenom seksualnom napadu, što uključuje i spolno uznemiravanje (N=133), njih 25% navelo je niz posljedica u vidu prejedanja i povraćanja, gubitka apetita, jedenja manjih količina hrane nego inače te drugih promjena u navikama jedenja (Romito i sur., 2019).

Posljedica koja se smatra psihološkom pojavom, ali može imati zdravstvene implikacije je povišena frekvencija noćnih mora koja je u 28% slučajeva bila medijator kumulativnog spolnog uznemiravanja i nesanice kod studenata (Steine i sur., 2021). Autori (Anjum i Muazzam, 2019; prema Muazzam i sur., 2023; Steine i sur., 2021) ističu snažnu povezanost spolnog uznemiravanja i nesanice koja vodi slaboj koncentraciji i osjećaju bezvrijednosti.

Posljedice se manifestiraju i na socijalnom planu života žrtve te su Marin i Guadagno (1999; prema Kirkner i sur., 2020), u istraživanju kojim su obuhvatili studente prijediplomskih studija, došli do spoznaja kako okolina žene koje prijave spolno uznemiravanje doživljava kao manje ženstvene, antipatičnije i manje pouzdane.

Spolno uznemiravanje vodi i do negativnih posljedica u obrazovanju. Vidljiv je pad produktivnosti u radu kao i povećanje postotka studenata koji odustaju od pojedinih kolegija, postižu niži akademski uspjeh ili odustaju od studiranja (National Academies of Sciences, 2018; prema Cabras i sur., 2022). Oni koji ne prijave viktimizaciju u riziku su od kontinuiranog zlostavljanja (Kirkner i sur., 2020). Iako su dvije studije pokazale kako viktimizacija predviđa prosjek ocjena na kraju godine, samo je seksualna viktimizacija bila značajan prediktor napuštanja visokog obrazovanja prije stjecanja diplome (Richardson i sur., 2012; prema Molstad i sur., 2021). Negativno iskustvo viktimizacije dovodi do smanjene sposobnosti učenja, negativno utječe na motivaciju za učenje (Kisiel i sur., 2020; Nikolić-Ristanović i Čopić, 2022) pa nije iznenađujuće kako studenti nerijetko odustaju od obrazovanja nakon izloženosti spolnom uznemiravanju čime se kreira hostilno obrazovno okruženje (Kisiel i sur., 2020). Žrtvama viktimizacija otežava sudjelovanje u obrazovnim aktivnostima (Wellum i sur., 2021), pohađanje nastave i ograničava korištenje nekih prostorija na kampusu iz straha da će se zlostavljanje ponoviti. Također, student koji doživi viktimizaciju nerijetko, umjesto podrške, dobije prijekorne poglede i okolina počinje sumnjati u njegovu sposobnost postizanja uspjeha u akademskom svijetu (Cipriano i sur., 2022).

2.6. Reakcije na viktimizaciju

Ranija iskustva neprijavljivanja seksualnog nasilja oblikuju ponašanje budućih žrtava i njihove reakcije na viktimizaciju. Pojedincima je zahtjevno procijeniti zadovoljava li proživljeni događaj kriterije spolnog uznemiravanja (Hagerlid i sur., 2023) jer su kriteriji često nejasni za ponašanja koja ne uključuju fizički dodir čime se stvara tanka granica između bezazlenih šala i kaznenih djela (Carstensen, 2016; Schaaf i sur., 2019; prema Hagerlid i sur., 2023).

Žrtve zbog toga nisu sigurne kako reagirati, a Hill i Silva (2005) navode kako reakcije studenata/ica (N=1225) koji su doživjeli spolno uznemiravanje u visokom obrazovanju variraju od iskazivanja jakih negativnih emocija do preispitivanja nastavka obrazovanja. Tako

čak 57% studenata i 34% studentica navodi osjećaj posramljenosti ili pojačane samosvijesti dok osjećaj ljutnje navodi 55% studenata i 32% studentica. Zatim slijedi osjećaj smanjenog samopouzdanja i sigurnosti u sebe, osjećaj straha, zabrinutost u nemogućnost ostvarivanja sretne romantične veze, osjećaj zbunjenosti ili sukoba oko vlastitog identiteta i razočaranost iskustvom studiranja. Studenti/ice najmanje izvještavaju o osjećaju dobivanja bolje ocjene, zabrinutosti imaju li ono što je potrebno za nastavak obrazovanju nakon fakulteta, zabrinutosti imaju li ono što je potrebno kako bi završili fakultet i zabrinutosti u vlastitu mogućnost ostvarivanja uspješne karijere/poslovnog života. Studenti/ice heteroseksualne orijentacije najčešće iskazuju osjećaj ljutnje (67%) i posramljenosti ili pojačane samosvijesti (61%). Navedeno se ne razlikuje od reakcija pripadnika/ica LGBTQ populacije koji također kao najzastupljenije reakcije navode osjećaj posramljenosti ili pojačane samosvijesti (45%) te osjećaj ljutnje (42%).

Istraživanjem sa studentima/icama (N=608) Sveučilišta u Zagrebu, Andrijašević (2018) je utvrdila značajne razlike prema spolu u ispitivanim emocionalnim reakcija na spolno uznemiravanje od strane fakultetskog osoblja. Studentice osjećaju neugodu i ljutnju u značajno većoj mjeri od studenata dok se studenti češće osjećaju polaskanima. Dio sudionika/ica navodi i kako je događaj smatrao nebitnim, osjećao se bespomoćno ili ne zna kako se osjećao. Na spolno uznemiravanje od strane fakultetskog osoblja značajno češće reagiraju osjećajem neugode i ljutnje dok spolno uznemiravanje od strane kolega/ica češće smatraju laskavim ili ga procjenjuju nebitnim. Spolno uznemiravanja od strane fakultetskog osoblja kod studenata/ica u najvećoj mjeri nije dovelo do promjena u stavovima i bihevioralnim reakcijama. S druge strane, izbjegavanje počinitelja/ice, izbjegavanje boravka nasamo s počiniteljem/icom i smanjenje povjerenja u fakultetsko osoblje najučestalije su reakcije kod onih studenata/ica kod kojih je došlo do promjene stavova i do bihevioralnih reakcija.

3. SUOČAVANJE SA SPOLNIM UZNEMIRAVANJEM

3.1. Teoretska objašnjenja

Istraživanja su većinom usmjerena na prijavu viktimizacije kao strategije suočavanja, a dostupna literatura ukazuje na multidimenzionalnost konstrukta suočavanja sa seksualnim uznemiravanjem (Knapp i sur., 1997) za koji ne postoji jedinstvena definicija. Iako je pojam suočavanja prisutan u psihologiji već 40 godina i dalje postoje nejasnoće vezano za ono što suočavanje obuhvaća (Lazarus i Folkman, 2004). Poteškoće u stvaranju univerzalne definicije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem proizlaze iz razlika u definiranju samog suočavanja (Worke i sur., 2021) i postojanja dvaju pogleda na suočavanje; suočavanje kao proces i suočavanje kao izoliran događaj (Fitzgerald i Cortina, 2018). Razumijevanje suočavanja proizašlo iz eksperimenata na životinjama smatra se pojednostavljenim i zamjera mu se nedostatak kognitivno-emocionalnog aspekta i složenosti ljudskog funkcioniranja pa je pažnja preusmjerena na psihoanalitički model ego psihologije kojim se navodi da je suočavanje objektivno i fleksibilno djelovanje i mišljenje kojim se rješavaju problemi što vodi smanjenju stresa (Lazarus i Folkman, 2004). Potonji je usmjeren na odnos osoba - okolina te različite načine na koji se pojedinac nosi s tim odnosom ovisno o situaciji u kojoj se nalazi. Autori naglašavaju i kako je konceptualizacija suočavanja kao osobine jednodimenzionalna i umanjuje složenost koncepta suočavanja koje je proces i obuhvaća niz strategija suočavanja (Lazarus i Folkman, 2004).

Lazarus i Folkman (2004) suočavanje definiraju kao „*trajno promjenjivo kognitivno i bihevioralno nastojanje izlaženja na kraj sa specifičnim vanjskim ili unutarnjim zahtjevima, koji su procijenjeni kao opterećujući ili kao toliko teški da nadilaze resurse (mogućnosti) kojima osoba raspolaže*“. Drugi suočavanje smatraju pokušajima pojedinca da neutralizira stres s kojim se suočava (Girdano i sur., 1990; prema Scarduzio i sur., 2018) pri čemu su pokušaji bilo koja akcija koja pojedinca štiti od psihološkog i emocionalnog ranjavanja (Pearlin i Schooler, 1978; prema Scarduzio i sur., 2018). Također, suočavanje se definira i kao temeljna komponenta preživljavanja i prilagodbe novim situacijama/izazovima koja se razvija ovisno o razvojnom stadiju pojedinca; opisuje kako pojedinac prepoznaje stresne situacija,

kako se nosi s njima, kako im pristupa i naposljetku, što iz njih uči te kako one utječu na njegov daljnji razvoj (Zimmer-Gembeck i Skinner, 2016). Suočavanje se može tumačiti i kao transakcijski proces između pojedinca i njegovog okruženja koji započinje kognitivnom procjenom situacije u kojoj se pojedinac nalazi (Fugate i sur., 2008). Lazarus i Folkman (2004) navode kako se suočavanje, ako ga promatramo kao proces, sastoji od sljedeća 3 obilježja:

- procjena i opažanje se usmjeravaju na ono što osoba čini u određenoj situaciji koja je u središtu suočavanja, a ne ono što najčešće čini ili bi trebala činiti
- suočavanje se promatra u odnosu na specifični kontekst
- suočavanje je promjenjivo

Isti autori naglašavaju dinamičnost procesa suočavanja jer se pojedinac uvijek nalazi u odnosu s okolinom te se neprekinutim procjenama odnosa prilagođava njegovim promjenama. Promjene u suočavanju ne moraju nužno biti posljedica promjena u okolini već mogu biti posljedica promjena u kognitivnim ili emocionalnim procesima pojedinca. Bilo koja od navedenih promjena okidač je za ponovljeno opažanje i procjenu situacije te izbor strategija suočavanja. Proces suočavanja može biti kratkotrajan ili dugotrajan, odnosno može trajati jedan dan, ali i nekoliko godina te njegova obilježja vrijede za sve stresne događaje (Lazarus i Folkman, 2004) čime zaključujemo da navedeno vrijedi i za suočavanje sa spolnim uznemiravanjem.

Suočavanje nije sinonim automatskom prilagodbenom ponašanju i ishodu iako se nerijetko koristi kao njihov sinonim. Suočavanje je samo podskupina adaptivnih aktivnosti koje uključuju napor dok automatska prilagodbena ponašanja ne zahtijevaju korištenje napora. Suočavanje ne znači nužno da se pojedinac uspješno suočio s problemom/zahtjevima situacije. Učinkovitost strategija suočavanja nije linearna već ovisi o nizu faktora, a pojedina strategija poprima različitu razinu učinkovitosti ovisno o situaciji s kojom se pojedinac suočava zbog čega je izrada hijerarhijskih listi strategija suočavanja upitna (Lazarus i Folkman, 2004).

Funkcije suočavanja ovise o kontekstu ispitivanja i teorijskim polazištima pa tako neki autori navode uspostavljanje ravnoteže i smanjivanje napetosti (Lazarus i Folkman, 2004) dok Janis i Man (1977; prema Lazarus i Folkman, 2004) navode kako suočavanje ima funkciju

donošenja odluka traženjem informacija i evaluacijom. Navedene funkcije suočavanja ovise o izboru oblika suočavanja.

Suočavanje može biti kognitivno ili bihevioralno ovisno o tome hoće li pojedinac za suočavanje sa situacijom/stresorom izabrati mentalne strategije usmjerene na nošenje s emocijama ili fizički uočljivije radnje kojima se usmjerava na rješavanje problema (Latack i Havlovic, 1992; prema Eek-Karlsson i sur., 2023). Time dolazimo do dviju skupina suočavanja; suočavanje usmjereno na rješavanje problema i suočavanje usmjereno na emocije. Strategije unutar primarne skupine usmjerene su na promjenu situacije koja uzrokuje stres (primjerice donošenje odluke, izrada plana rješavanja problema, promjena ponašanja), a potomje na regulaciju emocija (primjerice promjena perspektive) (Eek-Karlsson i sur., 2023). Pojedinac, kada se suoči sa stresnom situacijom, odabire neprilagođene ili pozitivne strategije suočavanja pri čemu prve mogu uključivati zlorabu sredstava ovisnosti, a druge traženje društvene/socijalne podrške (Deasy i sur., 2014; prema Bulanda i sur., 2020).

U kontekstu suočavanja sa spolnim uznemiravanjem važno je razumjeti proces pridavanja smisla (eng. *sensemaking*) događajima značajnima pojedincu koji utječe na proces suočavanja sa spolnim uznemiravanjem (Weick, 1995; prema Ford i Ivancic, 2020). Reakcija pojedinca na doživljeno formira obrazac odgovora kojega primjenjuje u budućim sličnim ili istim situacijama (Dougherty i Smythe, 2004; prema Ford i Ivancic, 2020). Ford i Ivancic (2020) navode da značenje koje pojedinac pridaje nekom događaju ovisi o više čimbenika stoga osobe koje su doživjele isti oblik spolnog uznemiravanja ne moraju nužno događaju dodijeliti jednako značenje već ga tumače u okviru svoje ličnosti i drugih čimbenika. Proces pridavanja smisla događajima, daje nam podlogu za bolje razumijevanje utjecaja moći te etičkih načela institucija na održavanje spolnog uznemiravanja i utišavanje žrtvi. Navedeni proces prema Weick (1995; prema Ford i Ivancic; 2020) ima 7 glavnih karakteristika:

1. Vezan je uz identitet pojedinca (eng. *tied to an individual's identity*) pa se seksualnim uznemiravanjem žrtvu suočava sa slikom o sebi i odnosima s drugima oko nje.
2. Retrospektivan (eng. *retrospective*) je.
3. Kontinuiran (eng. *ongoing*) je pa zaključak procesa oblikuju sva naša prethodno proživljena iskustva.
4. Socijalni je proces (eng. *social process*) koji se odvija u interakciji sa društvenim okruženjem pa okruženje u kojemu se spolno uznemiravanje događa, neposredno utječe i na značenje koje mu se pridaje.

5. Aktivno oblikuje značenje (eng. *enactment in producing meaning*) situacije jer mi svakodnevno oblikujemo svoju stvarnost pa tako i politike protiv spolnog uznemiravanja, a ograničenja koja postavljamo su apstraktna, postoje u našoj kogniciji, ali fizički su neopipljiva i prema tome labilna.
6. Oslanja se na takozvane ekstrahirane naznake/pokazatelje (eng. *extracted cues*) koji su žrtvama najvažniji pri izboru strategije suočavanja.
7. Vođen je vjerodostojnošću (eng. *plausibility*).

Autori razvijaju i teorije koje doprinose razumijevanju procesa suočavanja sa spolnim uznemiravanjem pa tako Brehmova (1966; Brehm, 1972; prema Kaur, 2023) teorija psihološke reaktivnosti (eng. *Theory of psychological reactance*) objašnjava fenomen otpora koji se javlja kada je pojedincu ugrožena sloboda što ga motivira na ponovno uspostavljanje kontrole nad njom. Druga teorija, teorija naučene bespomoćnosti (eng. *Theory of learned helplessness*) temelji se na postulatu koji glasi da ako osoba procjeni da situacija u kojoj se nalazi nadilazi njene kapacitete suočavanja te ju ne može kontrolirati, osjećat će se bespomoćno što će voditi deficitima (emocionalnima, kognitivnim i motivacijskim) u razrješavanju situacije (Seligman i Maier, 1967; prema Kaur, 2023). Ove dvije teorije, integrirane su u jednu i navodi se da kada se pojedinac nađe u ugrožavajućoj situaciji (u ovom kontekstu kada doživi spolno uznemiravanje) koju smatra bitnom i koju može kontrolirati onda će se javiti psihološka reaktivnost zbog želje za obnavljanjem slobode koja mu je ugrožena (Kaur, 2023). S druge strane, ako pojedinac smatra da situaciju ne može kontrolirati i da uloženi trud ne vodi rješavanju problema, javit će se osjećaj bespomoćnosti i on će odustati od pokušaja (Wortman i Brehm, 1975; prema Kaur, 2023).

Sljedeća teorija je Teorija legitimnog jezika (eng. *Legitimate language and authotised speakers*) kojom se naglašava da je bitniji identitet govornika od sadržaja rečenoga (Shannon, 2021). Moć pojedinca unutar institucije visokog obrazovanja ili povezanost s njom, određuju kako će masa percipirati rečeno i hoće li pojedinac imati autoritet (Bourdieu, 1991; prema Shannon, 2021). Navedeno se potvrđuje i teorijom odnosa moći i vrijednosti (eng. *Theory of power/value relations*) (Shannon, 2021). Teorija legitimnog jezika i teorija odnosa moći i vrijednosti značajne su u slučaju vertikalnog spolnog uznemiravanja kada profesor/ica uznemirava studenta/icu, a njihove izjave o viktimizaciji su oprečne. Ukratko, prednost u procesu imat će pojedinac s više moći, a na temelju percipirane moći, žrtva će izabrati strategije suočavanja (Shannon, 2021).

3.2. Aktualne spoznaje o strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Za potrebe prikaza aktualnih spoznaja o strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem, pretražena je baza podataka Web of Science uz korištenje ključnih riječi „coping strategies“ AND „sexual harassment“. Takva pretraga dala je 137 rezultata, odnosno objavljenih radova. Od ukupnog broja radova, njih 34 odnosilo se na spolno uznemiravanje u visokoškolskom kontekstu.

3.2.1. Tipologije strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Autori navode kako postoje dva generalna tipa strategija: aktivne (eng. *active coping strategies*) i pasivne (eng. *passive coping strategies*) strategije. Aktivne strategije suočavanja ujedno se zovu i strategije suočavanja usmjerene na problem pa se odnose na preveniranje situacije viktimizacije i aktivno i planirano mijenjanje situacije. Pasivne strategije, odnosno strategije usmjerene na emocije, uključuju primjerice traženje emocionalne potpore, samookrivljavanje i izbjegavanje (Lazarus i Folkman, 1984; Long i sur., 1992; Peacock, Wong i Reker, 1993; prema Knapp i sur., 1997).

Analiza objavljenih radova ukazala je na to kako Lazarusov i Folkmanov model suočavanja razni autori primjenjuju u svojim istraživanjima sa studentima (Lazarus i Folkman, 1984; prema Ford i Ivancin, 2020). Oni su strategije suočavanja podijelili u pet kategorija:

1. Strategije suočavanja usmjerene na rješavanje problema (eng. *problem-focused coping*) koje se fokusiraju na izravno rješavanje same situacije
2. Pasivne strategije usmjerene na emocije (eng. *passive emotional-focused coping*) koje uključuju izbjegavanje i ignoriranje problema
3. Aktivne strategije usmjerene na emocije (eng. *active emotion-focused coping*) koje se odnose na traženje emocionalne potpore
4. Kombinacija strategija usmjerenih na problem i usmjerenih na emocije (eng. *both problem-focused and emotion-focused coping*)
5. Kombinacija aktivnih i pasivnih strategija usmjerenih na emocije (eng. *both active and passive emotion-focused coping*)

Navedene kategorije mogu se primijeniti na niz situacija, ali ovdje ih se promatra u okviru spolnog uznemiravanja.

Nadalje, Gruber (1989; prema Knapp i sur., 1997) je ponudio kategorizaciju strategija suočavanja čija je podjela utemeljena na asertivnosti odgovora, odnosno strategije se kreću na kontinuumu od minimalno konfrontacijskih do maksimalno konfrontacijskih. Tako Gruberova kategorizacija obuhvaća:

1. Izbjegavanje (eng. *avoidance*) koje obuhvaća pasivne odgovore poput izbjegavanja spolnog uznemiravanja.
2. Difuziju (eng. *defusion*) koja za cilj ima smanjenje negativnih misli prouzrokovanih viktimizacijom; primjerice, pojedinac humorom ublažava doživljeno.
3. Traženje društvene podrške (eng. *seeking social support*), treća je kategorija, a pojedinac njome ostvaruje emocionalni oslonac koji mu je potreban u nošenju sa zahtjevima situacije u kojoj se nalazi.
4. Pregovaranje (eng. *negotiation*) obuhvaća asertivne strategije suočavanja.
5. Traženje vanjske pomoći (eng. *seeking outside help*) iziskuje pomoć osobe koju žrtva smatra iskusnijom.
6. Suprotstavljanje (eng. *confrontation*) obuhvaća najasertivnije strategije poput uključivanja stručnih osoba institucije.

Fitzgerald (1990; prema Fitzgerald i sur., 1995) je ponudio 10 strategija suočavanja proizašlih iz istraživanja čiji su uzorak činili sudionici koji su doživjeli spolno uznemiravanje. Strategije su podijeljene u dvije veće kategorije:

1. Internalizirane strategije (eng. *internally focused*) koje su usmjerene na kontrolu emocija i misli povezanih s doživljenim, a obuhvaćaju toleriranje (eng. *endurance*), poricanje (eng. *denial*), odvajanje (eng. *detachment*), reinterpetaciju (eng. *retribution*) i iluzornu kontrolu (eng. *illusory control*).
2. Eksternalizirane strategije (eng. *externally focused*) koje su usmjerene na rješavanje problema, a odnose se na izbjegavanje (eng. *avoidance*), umirivanje (eng. *appeasement*), tvrdnju o doživljenom (eng. *assertion*), traženje institucionalnog ili organizacijskog olakšanja (eng. *seeking institutional or organizational relief*) i traženje društvene podrške (eng. *seeking social support*).

Jones i Remland (1992; prema Knapp i sur., 1997) su na temelju vlastitog istraživanja identificirali osam strategija suočavanja, a one glase:

1. prijava viktimizacije nadležnim osobama
2. verbalno suprotstavljanje počinitelju
3. korištenje fizičkog ili verbalnog nasilja protiv počinitelja
4. pokušaj preusmjerenja rasprave
5. korištenje neverbalne komunikacije kako bi se počinitelju dalo do znanja da ne odobravamo njegovo ponašanje
6. bezuvjetno udovoljavanje počinitelju
7. uvjetno udovoljavanje počinitelju
8. izbjegavanje počinitelja

Nadalje, Gutek i Koss (1993; prema Fitzgerald i sur., 1995) ponudili su dvodimenzionalnu tipologiju strategija koja ima nedostataka jer u obzir ne uzima reakcije pojedinaca koji su stvarno doživjeli spolno uznemiravanje. Dimenzije su, poput Gruberove tipologije, definirane razinom asertivnosti uz dodatak uključenosti reakcije i pomoći drugih osoba. Prva dimenzija obuhvaća strategije koje osoba sama poduzima u odnosu na one koje uključuju i druge osobe, a druga direktne nasuprot indirektnim strategijama (Gutek i Koss, 1993; prema Knapp i sur., 1997).

Osim kategorizacija ranije navedenih autora, Knapp i sur. (1997) navode četiri kategorije strategija suočavanja sa seksualnim uznemiravanjem, a to su:

1. zagovaranje (eng. *advocacy seeking*)
2. društvena podrška (eng. *social coping*)
3. izbjegavanje/poricanje (eng. *avoidance/denial*)
4. suprotstavljanje/pregovaranje (eng. *confrontation/negotiation*)

Slika 1.

Tipologija odgovora žrtve na spolno uznemiravanje (Knapp i sur., 1997)

		Modalitet odgovora	
		Odgovor bez traženja podrške okoline	Odgovor uz traženje podrške okoline
Fokus odgovora	Fokus na žrtvi	Izbjegavanje/ poricanje	Društvena podrška
	Fokus na počinitelju	Suprotstavljanje/ pregovaranje	Zagovaranje

Kategorije su formirane ovisno o objektu fokusa žrtve koji može biti počinitelj ili sama žrtva i o stupnju iziskivanja podrške. Prva kategorija obuhvaća strategije kojima se identificira počinitelj i traži pomoć, druga one kojima se direktno ne navodi počinitelja, ali se traži podrška okoline; strategijama unutar treće kategorije ne adresira se počinitelj niti se traži pomoć i podrška, a onima unutar četvrte kategorije žrtva navodi počinitelja i ne traži podršku. Rijetko korištena strategija je prijava nadređenoj osobi, a ona uz traženje intervencije treće osobe i prijavljivanje sudu spada pod kategoriju zagovaranja. Traženje društvene podrške odnosi se na uključivanje u psihološko savjetovalište ili traženje emocionalne potpore od bliskih osoba kao i odbijanje bliskog kontakta s počiniteljem bez prisustva druge osobe (primjerice kolege). Kategorija izbjegavanja/poricanja obuhvaća izbjegavanje počinitelja, ignoriranje ponašanja, tretiranje događaja kao šale, nepoduzimanje radnje kako bi se viktimizacija zaustavila i samookrivljavanje. Žrtva može izabrati i neku od strategija unutar kategorije suprotstavljanja/pregovaranja u koju spadaju traženje da počinitelj prestane s neželjenim ponašanjem, prijetnje počinitelju i discipliniranje počinitelja.

Važno je istaknuti i multirazinski model strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem koji je proizašao iz studije koju su proveli Cortina i Wasti (2005). Navode se tri obrasca suočavanja:

1. odvajanje (eng. *detached*)
2. izbjegavajuće pregovaranje (eng. *avoidant negotiating*)
3. traženje podrške (eng. *support-seeking*)

Prva dva obrasca su neasertivna, a posljednji je asertivan. Žrtvina percepcija iskustva kojeg je doživjela utječe na izbor strategija suočavanja; hoće li one biti asertivne ili neasertivne (Cabras i sur., 2022).

Veletsianos i sur. (2018) ponudili su i perspektivu muških studenata i njihove strategije nošenja sa seksualnim uznemiravanjem, ističući četiri kategorije:

1. Samozaštitu (eng. *self-protection*) koja obuhvaća radnje koje osoba poduzima kako bi spriječila vjerojatnost viktimizacije i umanjila posljedice.
2. Otpornost (eng. *resistance*) koja se odnosi na zauzimanje za sebe, pri čemu osoba odbija ne reagirati i prihvatiti situaciju tako što izlaže počinitelja.
3. Prihvatanje (eng. *acceptance*) koje podrazumijeva traženje emocionalne podrške jer je pojedinac svjestan kako se problem neće riješiti sam od sebe.
4. Samookrivljavanje (eng. *self-blame*) koje uključuje preinaku vlastitog ponašanja i vrijednosti te čak i ispriku počinitelju s ciljem umanjivanja viktimizacije.

Bilal i sur. (2022) navode mehanizme obnavljanja resursa i aktivne strategije suočavanja (eng. *approach-based active coping strategies*) kao 2 uvjeta učinkovitog suočavanja s relacijskim stresorima. Prvo se odnosi na traženje potpore nadležnih tijela institucije, a sekundarno na direktno suprotstavljanje zlostavljaču. Studenti zbog težine situacije i nedostatka navedenoga mogu pribjeći pasivnim, neučinkovitim/kontraproduktivnim strategijama poput odustajanja od obrazovanja.

Muazzam i sur. (2023) ponudili su složeni multivarijantni model od tri endogene varijable i četiri egzogene s potpuno standardiziranim procijenjenim parametrom najveće vjerojatnosti. Naime, navode adaptivne (aktivno suočavanje, instrumentalna podrška, pozitivno preoblikovanje, planiranje, humor, prihvaćanje i religija) i maladaptivne strategije suočavanja (samoodvlačenje, poricanje, konzumacija sredstava ovisnosti, emocionalna potpora, ponašajno odustajanje, ventiliranje i

samookrivljanje) pri čemu su adaptivne strategije značajan pozitivan prediktor mentalnog zdravlja dok su maladaptivne strategije značajan negativan prediktor.

3.2.2. Korelati izbora strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Izbor strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem varira ovisno o rodu, toleranciji okruženja na spolno uznemiravanje, radnom statusu, ozbiljnosti/težini uznemiravanja i razlici u moći (Worke i sur., 2021).

Rod (eng. *gender*) je jedan od korelata spolnog uznemiravanja, a Cabras i sur. (2022) su u svome istraživanju došli do zaključka kako žene generalno češće reagiraju na spolno uznemiravanje uz pomoć obiju ispitivanih vrsta strategija suočavanja, pasivnih i aktivnih, što se potencijalno može objasniti činjenicom da su one u većoj mjeri izložene spolnom uznemiravanju. Drugi autori pak navode ne postojanje statistički značajne razlike u korištenju pasivnih strategija suočavanja i postojanje statistički značajne razlike korištenja aktivnih strategija suočavanja i to u korist studentica (Nyarko Adu i sur., 2023). Razlike su uočene i u korištenju strategija samookrivljanja i benignih (eng. *benign*) strategija i to u korist muških studenata (Nyarko Adu i sur., 2023). Podrška tom navodu su i kvalitativne studije čiji rezultati pokazuju kako muškarci češće koriste pasivne strategije poput samookrivljanja i ignoriranja problema dok žene češće koriste aktivne emocionalno fokusirane strategije poput traženja socijalne podrške (Scarduzio i sur., 2018; Draucker, 2019). Valja naglasiti i kako su Hill i Silva (2005) došli do rezultata koji pokazuju kako 48% studentica i 26% studenata izbjegava osobu koja ih je uznemiravala. Malamut i sur. (2001) su u ispitivanju četiriju skupina strategija suočavanja došli do rezultata koji pokazuju statistički značajan utjecaj roda na izbor socijalnih (eng. *social coping strategy*) i konfrontacijskih strategija te strategija traženja zagovaranja (eng. *advocacy-seeking strategy*). Žene će vjerojatnije od muškaraca koristiti sve tri vrste strategija suočavanja. Također se navodi da žene češće od muškaraca službeno prijave spolno uznemiravanje (Gutek i Nakamura, 1982; Jones i Remland, 1992; Malovich i Stake, 1990; Maypole i Skaine, 1982; USMSPB, 1981; prema Knapp i sur., 1997).

Karakterne osobine također utječu na odabir strategija. Podnošenje prijave vjerojatnije je od strane žena koje imaju više samopouzdanja (Gruber, 1989; Malovich i Stake, 1990; Roth i Fedor, 1993; prema Knapp i sur., 1997) kao i onih koje imaju manje tradicionalne stavove o rodnim ulogama (Malovich i Stake, 1990; prema Knapp i sur., 1997). Russell i Trigg (2004)

navode kako ženstveniji muškarci i žene imaju niži prag tolerancije na spolno uznemiravanje u odnosu na one s istaknutijim muškim crtama, ali postoje i studije koje nisu pronašle značajne razlike i povezanost rodnih uloga s percepcijom i tolerancijom spolnog uznemiravanja. Zanimljivo je i kako su mlađi pojedinci spremniji prijaviti spolno uznemiravanje od starijih (Terpstra i Cook, 1985; prema Knapp i sur., 1997).

Seksualna orijentacija povezana je s izborom strategija suočavanja. Studenti ne-heteroseksualnih orijentacija skloniji su se o spolnom uznemiravanju povjeriti prijatelju/ici nego studenti heteroseksualne orijentacije (Hill i Silva, 2005).

Nadalje, utjecaj/moć (eng. *power*) počinitelja jedan je od bitnih korelata jer se pokazalo kako pojedinac često ne prijavljuje počinitelja koji mu je ujedno i nadređeni (Gadlin, 1991; Gutek, 1993b; Hotelling, 1991; Samoluk i Pretty, 1994; Thacker, 1993; prema Knapp i sur., 1997). Između studenata i profesora postoji neravnoteža moći pa je uznemiravanje od strane profesora jedan od najozbiljnijih oblika uznemiravanja, a Vohlídalová (2015) navodi kako je u kvalitativnoj studiji samo nekolicina studenata navela kako se suprotstavila profesoru koji je bio počinitelj spolnog uznemiravanja. Iz straha od posljedica na njihovo obrazovanje studenti se ustručavaju od korištenja asertivnih strategija suočavanja (Vohlídalová, 2015).

Značajan korelat su i karakteristike organizacije (eng. *organizational characteristics*). Kada radno okruženje ima visoku toleranciju na spolno uznemiravanje, pojedinci su podložni birati strategije koje nisu direktno usmjerene na prijavljivanje viktimizacije i počinitelja poput ignoriranja ponašanja (Knapp i sur., 1997). Reakcije nadređenih osoba na prošle prijave spolnog uznemiravanja uvjetovat će buduće postupanje, budući odabir strategija žrtava (Gutek i Nakamura, 1982; prema Knapp i sur., 1997). Dio institucija njeguje patrijarhat i mušku superiornost u hijerarhiji pa tako nisu voljni adresirati i razriješiti temelje problema, a to je inferiornost i podređenost žena (MacKinnon, 1979; prema Kirkner i sur., 2020).

Karakteristike radnog okruženja, poput veličine i kohezije grupe, pokazale su se značajnima za predviđanje strategija suočavanja. Tako se pokazalo kako se u manjim grupama, koje su inače i kohezivnije, žrtva osjeća sigurnije aktivno pristupiti rješavanju doživljenoga i posegnuti za strategijama usmjerenima traženju pomoći i podrške (Knapp i sur., 1997).

3.2.3. Učestalost pojedinih strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem

Strategije suočavanja koje studenti/ice koriste u suočavanju sa spolnim uznemiravanjem raznolike su, a autori koriste različite načine njihove konceptualizacije kao što je vidljivo u ranijim poglavljima što otežava međusobnu usporedbu učestalosti pojedinih strategija.

Studenti/ice češće biraju strategije suočavanja koje uključuju skriveni otpor (eng. *hidden resistance*) poput izbjegavanja počinitelja, a rjeđe koriste strategije kojima se direktno suočavanju s viktimizacijom i djeluju na rješavanje problema (Rabinowitz, 1996; prema Vohlídalová, 2015). Tako 48% studentica i 26% studenata u kontekstu visokoškolskog obrazovanja nastoji izbjeći počinitelja (Nwadiuwe, 2007). Izbjegavanje se odnosi i na izbjegavanje prostorija u kojima se viktimizacija dogodila u 27% slučajeva kada je riječ o studenticama i 11% slučajeva kada je riječ o studentima dok na predavanja ne dolazi 9% studentica i 4% studenata (Nwadiuwe, 2007).

Najučestalija strategija je biranje šutnje o proživljenom (Rabinowitz, 1996; prema Vohlídalová, 2015), a Hill i Silva (2005) navode kako više od jedne trećine studenata/ica nikome ne kaže o doživljenoj viktimizaciji. Također, ignoriranjem viktimizacije i njenom normalizacijom kao i okretanjem situacije na šalu nastoje se emocionalno nositi s problemom, a razlozi izbora ovih strategija leže u umanjivanju ozbiljnosti ponašanja s ciljem samozaštite (Vohlídalová, 2015). Ignoriranje i izdržavanje (eng. *endurance*) spolnog uznemiravanje najčešći je odgovor na spolno uznemiravanje manjeg intenziteta (Fitzgerald i sur., 1995). Žrtve često pribjegavaju i strategijama koje im pomažu u regulaciji emocija poput traženja socijalne potpore bliskih osoba (Fitzgerald i sur., 1995; Kelley i Parsons, 2000) u otprilike 49% slučajeva (Hill i Silva, 2005). Kao aktivnu strategiju kojom utječu na rješavanje emocionalne komponente problema, često koriste traženje psihološke pomoći (Fitzgerald i sur., 1995).

Suprotno njihovim navodima o hipotetskim situacija spolnog uznemiravanja i njihovim potencijalnih reakcija, studenti/ice u trenutku kada se suoče sa spolnim uznemiravanjem nisu skloni korištenju strategija otvorenog otpora (Vohlídalová, 2015). Primjerice, rijetko se suprotstavljaju počinitelju (Vohlídalová, 2015).

Prijava spolnog uznemiravanja na dnu je liste korištenih strategija suočavanja pa tako minimalan postotak onih koji dožive viktimizaciju podnese službenu prijavu (Fitzgerald i sur., 1995; Kelley i Parsons, 2000; Hill i Silva, 2005; Vohlídalová, 2015; Klein i Martin, 2021).

Prema dosadašnjim spoznajama oko 6,4 do 7,7%% studenata/ica uznemiravanje prijavi nekome od zaposlenika fakulteta ili drugoj instituciji (Hill i Silva, 2015; Cantor i sur., 2015; Rosenthal i sur., 2016). Podnošenje prijave podrazumijeva vlastito izlaganje i ranjivost pa studenti/ice strahuju od sekundarne viktimizacije i brinu se da im se neće vjerovati što će posljedično naštetiti njihovom daljnjem obrazovanju i karijeri (Vohlídalová, 2015). Žrtve ne žele biti optužene da su svojim odijevanjem i ponašanjem izazvale počinitelja pa biraju šutnju (Bergenfeld i sur., 2021). Strah od posljedica prijave povezan je i s nedostatkom povjerenja u stručne službe institucije i vjerovanjem da će institucija kada se radi o vertikalnom uznemiravanju (profesor/ica-student/ica) štiti profesora/icu (Vohlídalová, 2015). Uspješnu borbu protiv spolnog uznemiravanja na fakultetima onemogućava i nedostatak transparentnosti i jasnoće u pogledu interpersonalnih odnosa na svim razinama hijerarhije te postupanja u slučaju prijave spolnog uznemiravanja nadležnom tijelu institucije visokoga obrazovanja (Britwum i Anoyke, 2006; prema Nyarko Adu i sur., 2023), a stigma i strah otežavaju javnu reakciju žrtve.

Vidimo kako su studenti skloniji korištenju strategija suočavanja kojima pokušavaju umanjiti emocionalne posljedice uznemiravanja od onih kojima direktno rješavaju problem i suprotstavljaju se počinitelju. Žrtve su sklone nasumičnom isprobavanju strategija dok neka od njih ne donese očekivani ishod, a viktimizaciju prijavljuju onda kada im se uvelike naruši opća dobrobit ili ako uznemiravanje ne prestane (Pinchevsky i sur., 2020).

4. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada je ispitati razlike u strategijama suočavanja studenata sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju s obzirom na neka njihova obilježja.

U svrhu postizanja cilja istraživanja, postavljeni su sljedeći istraživački problemi i hipoteze:

1. Istražiti razlike između studenata i studentica u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju.

H₁: Očekuje se da će studentice u odnosu na studente češće koristiti strategije suočavanja koje su usmjerene na rješavanje problema suprotstavljanjem počinitelju.

H₂: Očekuje se postojanje značajne razlike u korištenju strategija izbjegavanja koje se odnose na izbjegavanje počinitelja i ignoriranje problema i to u korist studentica.

H₃: Očekuje se da će studentice u odnosu na studente kao strategiju suočavanja sa spolnim uznemiravanjem češće tražiti emocionalnu i institucionalnu pomoć.

2. Istražiti razlike između studenata heteroseksualne orijentacije i studenata drugih seksualnih orijentacija u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju.

H₁: Očekuje se da će studenti drugih seksualnih orijentacija u usporedbi sa studentima heteroseksualne orijentacije češće koristiti strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem koje se odnose na traženje socijalne podrške.

5. METODA ISTRAŽIVANJA

5.1. Uzorak

U istraživanju koje je provedeno sudjelovalo je ukupno 1580 studenata. Od navedenog ukupnog broja, 413 studenata je doživjelo neki oblik spolnog uznemiravanja u visokoškolskom obrazovanju. Stoga, uzorak sudionika u ovom radu čini $N=413$ studenata svih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj od kojih najviše njih pohađa četvrtu (22,8%) i petu (19,6%) godinu studija. Najveći broj sudionika pohađa državno sveučilište (92%), a manji postotak privatno sveučilište (1,9%), državno veleučilište (3,4%), privatno veleučilište (1,5%), državnu visoku školu (0,7%) i privatnu visoku školu (0,5). Najveći je postotak onih koji studiraju u području biomedicine i zdravstva (24,2%) te društvenih znanosti (21,8%) dok 37,5% svih sudionika navodi kako njihova buduća profesija pripada „pomažućim profesijama“, primjerice psihologiji, socijalnom radu, socijalnoj pedagogiji, edukacijskoj rehabilitaciji, logopediji i medicini.

Dob sudionika kreće se između 18 i 38 godina ($M=22,72$; $SD=2,537$). Među sudionicima je 37 studenata (9%) i 372 studentice (90,1%) dok se 4 sudionika nije izjasnilo o svom rodu zbog čega nisu uključeni u statističku analizu testiranja razlika u korištenju strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem ovisno o rodu. Većina sudionika je heteroseksualne orijentacije (73,8%), a uzorak čine i sudionici homoseksualne (3,9%), biseksualne (14,8%), panseksualne (3,1%), demiseksualne (0,2%), queer (0,2%) i aseksualne (0,7%) orijentacije, dok se 3,1% sudionika nije željelo izjasniti o svojoj seksualnoj orijentaciji. Oni koji se nisu željeli izjasniti o seksualnoj orijentaciji izuzeti su iz analize testiranja razlika u korištenju strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem ovisno o spolnoj orijentaciji.

Većina sudionika živi u obiteljskoj kući/stanu (56,5%; $N=382$), zatim u stanu ili kući s cimerom/icom (28,5%), a najmanje sudionika živi u studentskom domu (14,9%). Najviše njih (31,7%) navodi kako vjera/duhovnost nema nikakvu ulogu u njihovom životu dok njih 24% navodi malu ulogu, 25,4% srednju ulogu te njih 18,9% veliku ulogu vjere/duhovnosti u svom životu. Kada govorimo o ljubavnom statusu sudionika, 43,1% navodi da je slobodno, 49,9% u vezi, a 6,5% u izvanbračnoj zajednici/braku/registiriranom partnerstvu).

5.2. Mjerni instrumenti

Istraživanje je provedeno online putem, a kreiran je mjerni instrument koji se sastojao od nekoliko skupina varijabli: Upitnika socio-demografskih podataka i podataka o studiju, Upitnika suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima.

Upitnik socio-demografskih podataka i podataka o studiju

Upitnik socio-demografskih podataka i podataka o studiju sadrži pitanja o dobi, rodu, seksualnoj orijentaciji, mjestu življenja, značaju vjere/duhovnosti u životu sudionika, ukupnoj godini studiranja, vrsti učilišta na kojem sudionik studira, znanstvenom području studija sudionika, pripadnosti buduće profesije sudionika „pomažućim profesijama“ i ljubavnom statusu.

Upitnik suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima

Upitnik suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima kreiran je za potrebe ovog istraživanja, a Upitnik nošenja s uznemiravanjem (eng. *Coping with Harassment Questionnaire; Fitzgerald, 1990*) i konceptualni okvir koji su ponudili Knapp i sur. (1997) korišten je kao polazište u njegovu kreiranju. Upitnik suočavanja sa spolnim uznemiravanjem se sastoji od 21 čestice od kojih je 9 čestica preuzeto iz Upitnika nošenja s uznemiravanjem. Kategorije strategija suočavanja pokrivena česticama upitnika su: zagovaranje, društvena podrška, izbjegavanje/poricanje i suprotstavljanje/pregovaranje. Sudionici odgovaraju koliko svaka tvrdnja opisuje njihovu reakciju u odnosu na doživljeno spolno uznemiravanje na skali od 3 stupnja: 1 (uopće ne opisuje), 2 (donekle opisuje) i 3 (potpuno opisuje). Za slučaj više doživljenih iskustava spolnog uznemiravanja, sudionici su upućeni da odgovore u odnosu na onaj slučaj koji je na njih imao najveći utjecaj.

5.3. Postupak

Istraživanje koje je prikazano u ovom radu dio je većeg istraživanja spolnog uznemiravanja studentica i studenata u Hrvatskoj koje je provedeno u sklopu studentskog projekta na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i projekta Ženske

sobe pod nazivom „ACT – aktivno do promjene!“. Nakon što je za istraživanje dobivena suglasnost Etičkog povjerenstva Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, upitnik je postavljen u online format te su pozivi za istraživanje upućeni službenim mailovima svim studentskim zborovima u Hrvatskoj te dekanima i upravi svakog pojedinog fakulteta čime su obuhvaćene 132 ustanove visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Poveznica za upitnik slala se putem WhatsApp-a metodom snježne grude te je upitnik objavljen u Facebook grupama u kojima prevladava studentska populacija, a to su: Ekipe s Cvjetnog, Studentski dom „Stjepan Radić“, Šara -Studentski dom dr. Ante Starčević, Ženski recenziraj, Ženska soba – centar za seksualna prava – plaćena promocija, Muški recenziraj, Ženski recenziraj, grofdarkula.

Istraživanje je bilo otvoreno od 3. svibnja 2022. do 20. svibnja 2022. godine. Za ispunjavanje mjernih instrumenata trebalo je izdvojiti 15 minuta te je u upitniku navedeno kako je sudjelovanje u istraživanju anonimno i dobrovoljno te je odustanak moguć u bilo kojem trenutku. Sudionicima je naveden kontakt Ženske sobe – centra za seksualna prava u slučaju da ih je odgovaranje na pitanja iz ovog upitnika uznemirilo do te mjere da o tome žele s nekim razgovarati.

5.4. Metode obrade podataka

Za statističku analizu podataka korišten je SPSS program za statističku analizu podataka (IBM SPSS Statistics 29). Napravljena je deskriptivna obrada podataka kako bi se prikazala socio-demografska obilježja uzorka te prikazale frekvencije korištenja pojedinih strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem. Za testiranje razlika u korištenju strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem s obzirom na rod, odnosno na seksualnu orijentaciju korišten je neparametrijski Hi-kvadrat (χ^2) test.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prije provjere hipoteza slijedi deskriptivni prikaz odgovora sudionika na ponuđene moguće reakcije na spolno uznemiravanje u visokoškolskom obrazovanju.

Tablica 1. *Frekvencije odgovora na Upitniku suočavanju sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima*

	<i>N</i>	Uopće ne opisuje		Donekle opisuje		Potpuno opisuje	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>F</i>	%
1. Govorio sam sebi da to nije važno.	413	197	47,7	144	34,9	72	17,4
2. Nastojao/la sam se fokusirati na druge stvari u mom životu.	413	94	22,8	104	25,2	215	52,1
3. Prebacio/la sam događaj na šalu.	413	228	55,2	76	18,4	109	26,4
4. Razmišljao/la sam o vlastitoj odgovornosti za situaciju.	411	231	56,2	97	23,6	83	20,2
5. Više sam se okrenuo/la vjeri/duhovnosti.	412	355	86,2	37	9	20	4,9
6. Počeo/la sam se više baviti vježbanjem (tjelesnim aktivnostima).	412	340	82,5	54	13,1	18	4,4
7. Počeo/la sam više piti.	413	364	88,1	37	9	12	2,9
8. Počeo/la sam više uzimati tablete za smirenje/spavanje.	411	370	90	29	7,1	12	2,9
9. Tješio/la sam se da nisam jedina osoba kojoj se to desilo.	411	205	49,9	110	26,8	96	23,4

10. Tješio/la sam se da ću izdržati do kraja predmeta (kolegija).	412	191	46,4	88	21,4	133	32,3
11. Nastojao/la sam zaboraviti što se desilo.	411	159	38,7	116	28,2	136	33,1
12. Jasno sam osobi dao/la do znanja da takvo ponašanje smatram neprihvatljivim.	413	258	62,5	73	17,7	82	19,9
13. Tražio/la sam od osobe da prestane s takvim ponašanjem.	413	294	71,2	58	14	61	14,8
14. Rekao/la sam osobi da ću je prijaviti ako nastavi s takvim ponašanjem.	413	367	88,9	22	5,3	24	5,8
15. Nastojao/la sam izbjegavati tu osobu.	413	136	32,9	87	21,1	190	46
16. Potražio/la sam psihološku pomoć.	412	372	90,3	21	5,1	19	4,6
17. Razgovarao/la sam o tome sa studentskim pravobraniteljem.	412	391	94,9	13	3,2	8	1,9
18. Razmišljao/la sa o prekidu studiranja.	412	350	85	28	6,8	34	8,3
19. Razmišljao/la sam o prebacivanju na neki drugi fakultet ili studijski program.	410	348	84,9	28	6,8	34	8,3
20. Razgovarao/la sam o tome s nekim u koga imam povjerenja.	410	178	43,4	70	17,1	162	39,5
21. Tražio /la sam savjet o tome što napraviti od nekoga u koga imam povjerenja.	411	238	57,9	70	17	103	25,1

Legenda: N - broj sudionika koji je dao procjenu na tvrdnju; f - frekvencije odgovora; % - postotak sudionika koji je dao određeni odgovor

U tablici 1 prikazane su frekvencije odgovora sudionika na pitanja iz Upitnika suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima. Iz tablice je moguće iščitati kako studenti/ice u najvećoj mjeri primjenjuju strategije suočavanja kojima izbjegavaju

problem pri čemu sudionici najčešće navode kako su se nakon viktimizacije nastojali fokusirati na druge stvari u životu (77,3% navodi kako to donekle ili u potpunosti opisuje njihovu reakciju na doživljeno spolno uznemiravanje) ili su nastojali zaboraviti što se desilo (61,3% smatra da to donekle ili u potpunosti opisuje njihovu reakciju). Nadalje, pokušali su izbjegavati osobu koja ih je spolno uznemiravala (61,1% navodi kako to donekle ili u potpunosti opisuje njihovu reakciju). Zatim slijedi jedna od strategija traženja društvene podrške odnosno razgovor s osobom od povjerenja (56,6% izjavljuje da to donekle ili u potpunosti opisuje njihovu reakciju na spolno uznemiravanje) nakon koje ponovno slijedi strategija izbjegavanja pa su se sudionici tješili da će izdržati do kraja kolegija (53,7% navodi kako to donekle ili u potpunosti opisuje njihovu reakciju na spolno uznemiravanje).

Zaključujemo kako sudionici generalno najčešće koriste strategije izbjegavanja, a kada promotrimo strategije traženja društvene podrške; sudionici češće traže savjet osobe od povjerenja ili s njom razgovaraju o doživljenom dok rijetko traže psihološku pomoć.

Kada su u pitanju strategije suočavanja koje se odnose na suprotstavljanje, sudionici rijetko počinitelju prijete prijavom, a češće mu daju do znanja da je njegovo ponašanje neprihvatljivo, nego što traže od počinitelja da prestane s neželjenim ponašanjem.

Najrjeđe korištene strategije suočavanja su zagovaranje koje se odnosi na traženje intervencije druge osobe poput razgovora sa studentskim pravobraniteljem, a zatim su tu diverzijske aktivnosti (okretanje religiji/duhovnosti) i iskazivanje negativnih bihevioralnih promjena u vidu konzumacije sredstava ovisnosti.

Prvi problem ovog istraživanja odnosi se na ispitivanje razlika između studenata i studentica u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju. Kao očekivani odgovori na problem, postavljene su tri hipoteze. Prema prvoj hipotezi očekujemo da će studentice u odnosu na studente češće koristiti strategije suočavanja koje su usmjerene na rješavanje problema suprotstavljanjem počinitelju. Druga hipoteza odnosi se na pretpostavku kako studentice češće od studenata koriste pasivne strategije suočavanja poput izbjegavanja i poricanja. Posljednjom hipotezom navodi se da će studentice u odnosu na studente kao strategiju suočavanja sa spolnim uznemiravanjem češće tražiti emocionalnu i institucionalnu pomoć.

Kako bi se ispitale razlike između studenata i studentica u učestalosti korištenja pojedinih strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem te provjerile postavljene hipoteze,

korišten je hi-kvadrat (χ^2) test. U tablici 2 prikazani su rezultati hi-kvadrat testa samo za one čestice upitnika za koje je utvrđena statistički značajna razlika između studenata i studentica. Za sve ostale čestice hi-kvadrat test je uz razinu rizika od 5% pokazao kako nema statistički značajne razlike između studenata i studentica.

Tablica 2. Razlike u suočavanju sa spolnim uznemiravanjem u visokom obrazovanju s obzirom na rod studenata (N=409)

Tvrdnje		Muški		Ženski		χ^2
		f (foč)	%	f (foč)	%	
10. Tješio/la sam se da ću izdržati do kraja predmeta (kolegija).	1	26 (17,1)	70,3	163 (171,9)	43,9	14,2*
	2	9 (8,0)	24,3	79 (80,0)	21,3	
	3	2 (11,9)	5,4	129 (119,1)	34,8	
11. Nastojao/la sam zaboraviti što se desilo.	1	25 (14,4)	67,6	133 (143,6)	35,9	16,4*
	2	9 (10,5)	24,3	107 (105,5)	28,9	
	3	3 (12,1)	8,1	130 (120,9)	35,1	
14. Rekao/la sam osobi da ću je prijaviti ako nastavi s takvim ponašanjem.	1	28 (32,8)	75,7	335 (330,2)	90,1	8,8*
	2	3 (2,0)	8,1	19 (20,0)	5,1	
	3	6 (2,2)	16,2	18 (21,8)	4,8	
15. Nastojao/la sam izbjegavati tu osobu.	1	20 (12,2)	54,1	115 (122,8)	30,9	8,2*
	2	5 (7,7)	13,5	80 (77,3)	21,5	
	3	12 (17,1)	32,4	177 (171,9)	47,6	
20. Razgovarao/la sam o tome s nekim u koga imam povjerenja.	1	21 (16,0)	56,8	155 (160,0)	42	7,6*
	2	9 (6,2)	24,3	59 (61,8)	16	
	3	7 (14,8)	18,9	155 (147,2)	42	

Legenda: 1 - uopće ne opisuje, 2 - donekle opisuje, 3 - potpuno opisuje; f - opažena frekvencija; f_{oc} - očekivana frekvencija; % - postotak odgovora; χ^2 - vrijednost hi-kvadrat testa; $p < ,03$

Iz Tablice 2 vidljivo je kako studenti u odnosu na studentice značajno češće počinitelju izravno daju do znanja da će ga prijaviti za uznemiravanje ako ne prestane s neželjenim ponašanjem ($\chi^2=8,8$; $p < 0,03$). Takav rezultat ne govori u prilog prvoj hipotezi prema kojoj smo očekivali kako će studentice u odnosu na studente češće koristiti strategije suočavanja koje su usmjerene na rješavanje problema suprotstavljanjem počinitelju. Dakle, možemo zaključiti kako dobiveni rezultat ne potvrđuje postavljenu hipotezu.

U odnosu na drugu hipotezu prema kojoj očekujemo da će studentice u većoj mjeri prilikom spolnog uznemiravanja koristiti strategije izbjegavanja koje se odnose na izbjegavanje počinitelja i ignoriranje problema, rezultati hi-kvadrat (χ^2) testa pokazuju kako studentice značajno češće nastoje zaboraviti događaj i izdržati do kraja kolegija te nastoje izbjeći počinitelja. Zaključujemo kako rezultati potvrđuju drugu postavljenu hipotezu.

Prema trećoj hipotezi pretpostavili smo da će studentice u odnosu na studente kao strategiju suočavanja sa spolnim uznemiravanjem češće koristiti traženje emocionalne i institucionalne pomoći. Rezultati hi-kvadrat testa su pokazali kako studentice značajno češće od studenata o viktimizaciji razgovaraju s nekim u koga imaju povjerenja ($\chi^2=7,6$; $p < 0,03$). U učestalosti traženja savjeta te traženja institucionalne pomoći nije se pokazala značajna razlika s obzirom na rod. Na temelju utvrđenih rezultata možemo zaključiti kako samo djelomično potvrđujemo treću hipotezu.

Drugi problem istraživanja odnosi se na ispitivanje razlika u odabiru strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju s obzirom na seksualnu orijentaciju studenata. Zbog malog broja studenata u pojedinim kategorijama seksualnih orijentacija osim heteroseksualne, studenti svih ostalih seksualnih orijentacija su grupirani zajedno u kategoriju „druge seksualne orijentacije“. Pretpostavili smo kako će studenti drugih seksualnih orijentacija u usporedbi sa studentima heteroseksualne orijentacije češće koristiti strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem koje se odnose na traženje socijalne podrške.

Tablica 3. Razlike u suočavanju sa spolnim uznemiravanjem u visokom obrazovanju s obzirom na seksualnu orijentaciju studenata (N=400)

Tvrdnje		Heteroseksualna orijentacija		Druge seksualne orijentacije		χ^2
		<i>f</i> (<i>f</i> _{oč})	%	<i>f</i> (<i>f</i> _{oč})	%	
1. Govorio/la sam sebi da to nije važno.	1	160 (147,2)	52,5	33 (45,8)	34,7	9,4**
	2	99 (106)	32,5	40 (33)	42,1	
	3	46 (51,9)	15,1	22 (16,2)	23,2	
2. Nastojao/la sam se fokusirati na druge stvari u mom životu.	1	79 (69,4)	25,9	12 (21,6)	12,6	7,3**
	2	73 (77)	23,9	28 (24)	29,5	
	3	153 (158,6)	50,2	55 (49,4)	57,9	
3. Prebacio/la sam događaj na šalu.	1	174 (168,5)	57	47 (52,5)	49,5	9,012**
	2	61 (55,7)	20	12 (17,3)	12,6	
	3	70 (80,8)	23	36 (25,2)	37,9	
5. Više sam se okrenuo/la vjeri/duhovnosti.	1	253 (261,3)	83,2	90 (81,7)	94,7	9,3**
	2	31 (27,4)	10,2	5 (8,6)	5,3	
	3	20 (15,2)	6,6	0 (4,8)	0	
7. Počeo/la sam više piti.	1	279 (269,9)	91,5	75 (84,1)	78,9	11,2**
	2	19 (25,9)	6,2	15 (8,1)	15,8	
	3	7 (9,2)	2,3	5 (2,9)	5,3	
8. Počeo/la sam više uzimati tablete za spavanje/smirenje.	1	282 (271,8)	93,1	75 (85,2)	78,9	16,5**
	2	16 (22,1)	5,3	13 (6,9)	13,7	
	3	5 (9,1)	1,7	7 (2,9)	7,4	

11. Nastojao/la sam zaboraviti što se desilo.	1	127 (119,9)	41,8	30 (37,1)	31,9	7,2**
	2	74 (84)	24,3	36 (26)	38,3	
	3	103 (100,1)	33,9	28 (30,9)	29,8	
16. Potražio/la sam psihološku pomoć.	1	279 (274,3)	91,8	81 (85,7)	85,3	9,2**
	2	16 (15,2)	5,3	4 (4,8)	4,2	
	3	9 (14,5)	3	10 (4,5)	10,5	
18. Razmišljao/la sam o prekidu studiranja.	1	265 (257,5)	87,2	73 (80,5)	76,8	6,2*
	2	18 (20,6)	5,9	9 (6,4)	9,5	
	3	21 (25,9)	6,9	13 (8,1)	13,7	
19. Razmišljao/la sam o prebacivanju na neki drugi fakultet ili studijski program.	1	265 (256,4)	87,7	72 (80,6)	75,8	9,5**
	2	18 (19,8)	6	8 (6,2)	8,4	
	3	19 (25,9)	6,3	15 (8,1)	15,8	

Legenda: 1 - uopće ne opisuje, 2 - donekle opisuje, 3 - potpuno opisuje; f - opažena frekvencija; f_{oček} - očekivana frekvencija; % - postotak odgovora; χ^2 - vrijednost hi-kvadrat testa; *p < ,05; **p < ,03

U tablici 3 prikazane su frekvencije korištenja pojedinih strategija suočavanju sa spolnim uznemiravanjem u visokom obrazovanju s obzirom na seksualnu orijentaciju studenata. U tablici su prikazani u rezultati hi-kvadrat testa kojim su testirane razlike između navedene dvije skupine studenata. Prikazane su frekvencije odgovora samo za one čestice za koje je utvrđena statistički značajna razlika između studenata heteroseksualne orijentacije i studenata drugih seksualnih orijentacija. Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju kako postoji značajna razlika u korištenju strategija traženja socijalne podrške između studenata heteroseksualne orijentacije i studenata drugih seksualnih orijentacija na način da studenti drugih seksualnih orijentacija češće koriste strategiju traženja psihološke pomoći ($\chi^2=9,2$; p < 0,03). Nisu utvrđene statistički značajne razlike u korištenju drugih strategija koje se odnose na traženje socijalne podrške, odnosno korištenju strategije razgovora o doživljenom s nekim u koga žrtva ima povjerenja i traženja savjeta o tome što napraviti od nekoga u koga imam

povjerenja. Dakle možemo zaključiti kako dobiveni rezultati samo djelomično potvrđuju postavljenu hipotezu.

Nadalje, utvrđene su i razlike u korištenju strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem koje nisu bile predviđene hipotezom. Tako nam rezultati pokazuju kako studenti drugih spolnih orijentacija značajno češće koriste strategije suočavanja koje uključuju izbjegavanje problema i to na većini čestica koje se odnose na navedenu strategiju suočavanja kao i negativne bihevioralne promjene u vidu povećane konzumacije sredstava ovisnosti. S druge strane, studenti heteroseksualne orijentacije značajno se češće okreću vjeri/duhovnosti te nastoje zaboraviti doživljeno.

7. RASPRAVA

Iako bi se većina ljudi složila kako je spolno uznemiravanje štetno i kako treba biti kažnjivo, ono može biti kontroverzna tema zbog neslaganja oko ponašanja koja spolno uznemiravanje obuhvaća, provođenja politika i zakona, razlika u percepciji pojave unutar različitih kultura i društava kao i prihvatljivih reakcija na viktimizaciju. Spolno uznemiravanje se često zataškava, a njegovi „lakši“ oblici su često normalizirani u društvu pri čemu se neprimjerene šale ili sugestivne primjedbe o nečijem izgledu ili seksualnom životu ne shvaćaju ozbiljno već se smatraju bezopasnim ponašanjima. Kada žrtva reagira na ova ponašanja smatra ju se preosjetljivom, a njenu reakciju nepotrebnom. Buđenjem svijesti javnosti pokretima kao što je #MeToo, dodatno su se istaknuli problemi prevencije spolnog uznemiravanja kao i pomoći žrtvi te su vidljivi nedostaci u zakonskom procesuiranju. Zbog nedostatka hrvatskih istraživanja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem, cilj ovog istraživanja bio je ispitati razlike u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju ovisno o nekim karakteristikama sudionika, odnosno ovisno o rodu i seksualnoj orijentaciji, na uzorku svih studenata visokih učilišta u Hrvatskoj. U istraživanju se vodilo kontekstualnim okvirom strategija suočavanja Knappa i sur. (1997) koji broji četiri kategorije strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem: zagovaranje, društvenu podršku, izbjegavanje/poricanje i suprotstavljanje/pregovaranje. Nalazi istraživanja uspoređivani su sa saznanjima stranih autora jer u Hrvatskoj još nije provedeno istraživanje kojim se ispituju razlike u strategijama suočavanja među određenim skupinama formiranima prema nekim obilježjima uzorka. Podaci služe kao polazišna točka daljnjim istraživanjima ovog problema.

Istraživanjem je prvo utvrđeno koje strategije suočavanja su studenti primjenjivali pri doživljaju spolnog uznemiravanja unutar institucija visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Na temelju ranije prikazanih deskriptivnih rezultata možemo zaključiti kako studenti generalno najviše koriste strategije izbjegavanja, a zatim slijede strategije društvene podrške. Studenti/ice najčešće koriste strategiju kojom svoju pažnju usmjeravaju na druge stvari u životu nakon čega nastoje zaboraviti što se dogodilo. Na trećem mjestu po učestalosti korištenja strategija je pokušaj izbjegavanja osobe koja ih je spolno uznemiravala, a zatim se

studenti/ice biraju razgovor s osobom od povjerenja što spada u strategije traženja društvene podrške. S druge strane, najrjeđe pribjegavaju traženju pomoći druge osobe u vidu intervencija poput razgovora sa studentskim pravobraniteljem. Također rijetko pribjegavaju diverzijskim aktivnostima (okretanje religiji/duhovnosti) i negativnim bihevioralnih promjena (konzumacija sredstava ovisnosti). U vidu strategija suprotstavljanja, studenti nisu skloni prijetiti počinitelju prijavom što je i očekivan rezultat ako u obzir uzmemo ranija istraživanja koja su utvrdila kako samo maleni postotak studenata koji dožive spolno uznemiravanje prijave počinitelja (Fitzgerald i sur., 1995; Kelley i Parsons, 2000; Hill i Silva, 2005; Vohlídalová, 2015; Klein i Martin, 2021). U odnosu na prijetnju prijavom, studenti češće počinitelju daju do znanja kako je njegovo/njezino ponašanje nepoželjno. Generalno možemo zaključiti kako sudionici ovog istraživanja najčešće koriste strategije izbjegavanja, a najmanje suprotstavljanja počinitelju. Vidimo kako studenti nisu skloni traženju psihološke pomoći kao niti traženju pomoći studentske pravobraniteljice što ostavlja prostora za daljnja istraživanja kako bi se utvrdili razlozi te postoji li možda određena doza nepovjerenja od strane studenata prema stručnim službama. Više od polovine studenata navelo je kako su se fokusirali na druge stvari u životu što nam pokazuje kako nisu pristupili aktivnom rješavanju problema, a razloge bi također valjalo ispitati. Naime, jedna od mogućnosti je da studenti nisu upućeni u proceduru nakon prijave viktimizacije pa se zbog neznanja i nelagode povlače i zaključuju kako je jednostavnije zaboraviti što se dogodilo. Druga pretpostavka je da su u strahu da im se neće vjerovati ili da će suprotstavljanje počinitelju za njih imati negativne posljedice. Nužno je ispitati razloge pasivizacije studenata kako bi se mogli poduzeti potrebni koraci u vidu edukacije studenata i njihove zaštite.

Prvi istraživački problem bio je ispitati razlike u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju ovisno o rodu. Pretpostavili smo kako će studentice u odnosu na studente češće koristiti strategije suočavanja koje su usmjerene na rješavanje problema suprotstavljanjem počinitelju. Također smo pretpostavili da postoje značajne razlike u korištenju strategije izbjegavanja koje se odnose na izbjegavanje počinitelja i ignoriranje problema i to u korist studentica. Prema trećoj hipotezi pretpostavili smo da će studentice u odnosu na studente kao strategiju suočavanja sa spolnim uznemiravanjem češće tražiti emocionalnu i institucionalnu pomoć. Rezultati hi-kvadrat testa nisu potvrdili prvu hipotezu jer studenti značajno češće od studentica počinitelju prijete prijavom ukoliko ne prestane s neželjenim ponašanjem. Navedeno ne prati rezultate ranijih

istraživanja u kojima se navodi kako žene češće od muškaraca koriste konfrontacijske strategije (Malamut i sur., 2001). Moguća objašnjenja dobivenih rezultata su da su žene naučile tolerirati spolno uznemiravanje i ignorirati ga jer ga one učestalije doživljavaju, ali isto tako je moguće i da se osjećaju nemoćnije od studenata pogotovo kada se radi o muškom počinitelju koji je ujedno i njihov profesor. Zatim, potvrđena je druga hipoteza jer rezultati pokazuju kako studentice u većoj mjeri prilikom spolnog uznemiravanja koriste strategije izbjegavanja koje se odnose na izbjegavanje počinitelja i ignoriranje problema. Studentice značajno češće nastoje izbjeći počinitelja što ide u korak s navodima ranijih autora u čijim radovima se pokazalo kako veći postotak studentica u odnosu na studente nastoji izbjeći počinitelja nakon viktimizacije (Hill i Silva, 2005; Nwadiuwe, 2007). Studentice vjerojatno imaju veći osjećaj inferiornosti, ako pretpostavimo da je u njihovom slučaju počinitelj češće muški profesor, jer osim razlika u moći u vidu uloge na fakultetu postoje i biološke razlike. Navedeno se nadovezuje na spoznaje vezane za prethodnu hipotezu. Također studentice značajno češće u odnosu na studente nastoje izdržati do kraja kolegija te zaboraviti viktimizaciju što spada pod ranije navedeno ignoriranje problema. Treća hipoteza je djelomično prihvaćena jer, iako je utvrđena statistički značajna razlika u korist studentica kada je u pitanju razgovor s nekim od povjerenja, ne postoji statistički značajna razlika u traženju psihološke pomoći i savjeta osobe od povjerenja. Možemo reći i kako nisu u potpunosti potvrđene spoznaje ranijih istraživanja u kojima se navodi kako žene češće koriste aktivne emocionalno fokusirane strategije poput traženja socijalne podrške (Malamut i sur., 2001; Scarduzio i sur., 2018; Draucker, 2019). Moguće je da su zbog bioloških razlika, kao i razlika u socijalizaciji između muškaraca i žena u hrvatskom društvu, studentice sklonije verbalizirati svoje emocije i o njima razgovarati s bliskim osobama dok muškarci često ne verbaliziraju svoje probleme opširno. Kada im se nešto dogodi, nisu skloni sjesti i detaljno razgovarati o tome kako bi se emocionalno rasteretili, kao što to često čine žene. Ovu tezu podržavaju navodi Brody i Hall (2010) o tome kako žene više verbaliziraju svoje emocije od muškaraca i sklonije su o njima razgovarati u interakciji s vršnjacima te je iskazivanje emocija ukorijenjeno u njihovu socijalnu ulogu. Roditelji su u odgoju djevojčica emocionalno ekspresivniji dok dječake potiču na potiskivanje emocija čime odgojem podržavaju biološke razlike zbog čega žene tijekom života slobodnije verbaliziraju emocije i razgovaraju o problemima u odnosu na muškarce (Chaplin, 2015). Također, postoje radovi koji se bave utjecajem socijalizacije i odgoja na suočavanje sa stresom (Eisenberg i sur., 1998; Meesters i Muris, 2003; Liga i sur., 2019). Eisenberg i sur. (1998) pregledom literature navode kako

roditelji kontroliranje emocija smatraju važnijim kod sinova nego kćeri te je moguće da će kćeri biti spremnije verbalno iskazivati emocije jer s njima majke više razgovaraju o emocijama nego sa sinovima. Također, značajan je i utjecaj tipa roditeljstva jer će kažnjavajuće roditeljstvo umanjiti korištenje strategija traženja socijalne podrške u odrasloj dobi, ali autori navode kako nema konzistentnih nalaza što se tiče razlika između spolova. Meesters i Muirs (2003) navode da iako je percipirana emocionalna toplina od strane oca pozitivno povezana s korištenjem strategija traženja socijalne potpore ona nije statistički značajan prediktor. S druge strane, percepcija očeve kontrole pokazala se značajnim prediktorom korištenja strategija socijalne podrške. Liga i sur. (2020) potvrđuju pozitivnu povezanost emocionalno orijentiranih strategija i strategija suočavanja usmjerenih na zadatak koje koriste roditelji i strategija suočavanja koje koriste adolescenti. Kada su suočeni sa stresnom situacijom, adolescenti primjenjuju slične strategije suočavanja kao i njihovi roditelji u istim ili sličnim situacijama. Iako nisu jednoznačni, rezultati navedenih istraživanja govore u prilog usvajanja strategija suočavanja putem socijalizacije te na taj način u određenoj mjeri objašnjavanju i rezultate ovog istraživanja..

Drugi problem istraživanja bio je ispitati razlike u učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju ovisno o seksualnoj orijentaciji studenata. Postavljena je hipoteza kako studenti heteroseksualne orijentacije u odnosu na studente drugih seksualnih orijentacija manje koriste strategije traženja socijalne podrške. Postavljenu hipotezu smo samo djelomično potvrdili na način da studenti drugih seksualnih orijentacija češće traže psihološku pomoć dok nije potvrđen nalaz Hill i Silve (2005) prema kojem se studenti heteroseksualne orijentacije rjeđe od studenata drugih seksualnih orijentacija o viktimizaciji povjeravaju prijatelju/ici. Također ne postoji statistički značajna razlika između dviju skupina studenata kada je u pitanju razgovor s osobom od povjerenja. Moguće je da se studenti drugih seksualnih orijentacija tijekom života češće suočavaju s osudom društva te već imaju razvijenu mrežu podrške kojoj se okreću kada dožive stresne događaje. Zbog straha od ponovne osude, koju su vjerojatno proživjeli zbog druge seksualne orijentacije od one koja je normativna u društvu, moguće je da češće pribjegavaju strategijama rješavanja emocionalnog dijela problema, a teže se izlažu suprotstavljanjem i traženjem institucionalne pomoći. Također, rezultati pokazuju kako se češće okreću negativnim ponašanjima zlorabe sredstava ovisnosti te koriste strategije kojima izbjegavaju problem. S druge strane, studenti heteroseksualne orijentacije se značajno

češće okreću vjeri/duhovnosti za što je pretpostavka kako su studenti drugih spolnih orijentacija češće liberalniji te vjera/duhovnost ima manji značaj u njihovom životu.

Rezultati istraživanja ne omogućavaju utvrđivanje uzročno-posljedičnih odnosa ispitivanih varijabli niti nude podatke o njihovoj povezanosti već samo prikaz razlika među skupinama u korištenju strategija suočavanja. Usprkos tome, dobra su podloga za implementaciju dobivenih spoznaja u praksi jer je vidljiva potreba za implementacijom edukativnih programa u institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj kako bi studenti bili informiraniji o spolnom uznemiravanju, zakonodavnom okviru kao i procedurama koje se poduzimaju nakon prijave spolnog uznemiravanja unutar određene institucije visokog obrazovanja. Potrebno je stvoriti okruženje nulte tolerancije na spolno uznemiravanje kako bi se studenti osjećali zaštićeno od institucije u slučaju viktimizacije i kako ne bi pribjegavali negiraju problema već češće birali strategije kojima rješavaju problem i suprotstavljaju se počinitelju.

7.1. Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja

Prilikom tumačenja navedenih rezultata pažnju je potrebno usmjeriti i na ograničenja istraživanja. Svijest o ograničenjima provedenog istraživanja, osim što je bitna kod donošenja zaključaka o rezultatima, pokazuje nam na što trebamo obratiti pozornost tijekom planiranja budućih istraživanja.

Prvo ograničenje odnosi se na mali broj muških sudionika u uzorku što može negativno utjecati na reprezentativnost dobivenih rezultata. Na poziv za sudjelovanje u istraživanju odazvao se mali broj muških sudionika zbog čega omjer studenata i studentica u uzorku nije usklađen s omjerom studenata i studentica na hrvatskim visokim učilištima. Zaključujemo kako uzorak nije reprezentativan te trebamo biti oprezni prilikom generalizacije rezultata. U budućim je istraživanjima poželjno privući veći broj muških sudionika kako bi rezultati bili reprezentativni za ciljanu populaciju.

Jedno od ograničenja može biti i način formulacije pitanja na upitniku. Od studenata je zatraženo da na pitanja o strategijama suočavanja odgovore u odnosu na spolno uznemiravanje koje je na njih ostavilo najveći utjecaj zbog čega nemamo uvid u cijeli opus strategija koje su koristili u različitim slučajevima spolnog uznemiravanja (ako se viktimizacija dogodila više puta). Strategije koje su koristili u slučaju kada je viktimizacija na

njih ostavila najveći utjecaj ne moraju nužno biti one kojima najčešće pribjegavaju. Stoga bi u budućim istraživanjima valjalo ispitati izbor strategija suočavanja ovisno o vrsti spolnog uznemiravanja.

Još jedno moguće ograničenje je i vjerodostojnost samoiskaza. Moguće je da je na rezultate djelovala pogreška dosjećanja (eng. *recall bias*) zbog vremena koje je prošlo od doživljenog spolnog uznemiravanja do sudjelovanja sudionika u istraživanju, odnosno moguće je da su netočno ili selektivno zapamtili proživljenu viktimizaciju. To je moglo rezultirati prisjećanjem strategija suočavanja koje ne odgovaraju stvarnim reakcijama sudionika u vrijeme doživljene viktimizacije. Navedeni fenomen prisutan je u retrospektivnim studijama samoiskaza i ovisi o vremenu koje je proteklo od situacije u kojoj je pojedinac bio spolno uznemiravan te o sposobnosti pojedinca da se vjerno prisjeti prošlih događaja (Althubaiti, 2016). U ovom istraživanju nemamo informaciju o tome koliko je vremena proteklo od sudionikova iskustva spolnog uznemiravanja do njegova/njezina sudjelovanja u istraživanju, no moguće je da se vremenski razmak kreće od kratkog (npr. mjesec dana) pa sve do četiri ili pet godina ako se spolno uznemiravanje dogodilo na početku studija, a sudionik je sudjelovao u istraživanju pred kraj studija. Svakako bi u budućim istraživanjima bilo vrijedno pitati sudionike koliko je vremena od prilike prošlo od događaja na koji se u svojim odgovorima referiraju,

Zanimljivo i korisno bi bilo provesti longitudinalnu studiju kojom bi studenti bili praćeni tijekom perioda studiranja, a mjerenja bi se provodila jednom godišnje. Mjerenjima bi se pratio utjecaj uznemiravanja na sve aspekte života studenata te strategije koje oni koriste kako bi tijekom dužeg perioda utjecali na prorađivanje iskustva i rješavanje problema. Također bi se pratile promjene u izboru strategija suočavanja i promjene u procesu suočavanja (okolinske promjene, promjene u emocionalnim i kognitivnim procesima pojedinca) koje su utjecale na izbor drugačijih strategija suočavanja u različitim fazama suočavanja. Provođenje longitudinalnog istraživanja korisno je jer njime možemo smanjiti efekte pogreške dosjećanja jer sudionici na pitanja mogu odgovarati retrospektivno u odnosu na period od najviše jedne godine, a ne u odnosu na cijelo svoje dotadašnje razdoblje studiranja. Prilagođavanje perioda dosjećanja pokazalo se korisnim za smanjenje pogreške dosjećanja (Althubaiti, 2016).

Daljnijim istraživanjima valjalo bi birati pristupe kojima se u određenoj mjeri omogućuje utvrđivanje uzročno-posljedičnih odnosa sa svrhom unaprjeđenja psihološke pomoći i usluga studentima koji su doživjeli spolno uznemiravanje. Primjerice, bilo bi korisno

ispitati ovisi li psihološki ishodi studenata koji su doživjeli spolno uznemiravanje o vrsti strategija suočavanja koje biraju, odnosno hoće li studenti koji koriste aktivne strategije suočavanja kao što je prijava viktimizacije imati manje psiholoških posljedica od onih koji koriste pasivne strategije suočavanja poput ignoriranja problema.

Također, značajno bi bilo korištenje kvalitativnog istraživačkog pristupa s ciljem stjecanja uvida u specifične okolnosti koje su utjecale na odabir strategija suočavanja i na reakcije te funkcioniranje studenata nakon događaja kao i ispitivanje korisnosti izabrane strategije suočavanja. Takvim pristupom bi se moglo ispitati i zašto studenti uopće ne pribjegavaju korištenju nekih strategija suočavanja.

Također je potrebno ispitati i okolinske čimbenike koji bi mogli utjecati za izbor strategija suočavanja. Plodno tlo za razvoj spolnog uznemiravanja je normalizacija seksizma i umanjivanje njegove ozbiljnosti kao i tolerancija zajednice na ova ponašanja. Navedeno može utjecati na izbor strategija suočavanja pa je u kontekstu visokog obrazovanja potrebno ispitati i efekte percepcije tolerancije spolnog uznemiravanja od strane akademske zajednice na izbor strategija suočavanja studenata/ica.

7.2. Doprinosi istraživanja

Uz navedena ograničenja, provedeno istraživanje nudi i značajne doprinose znanstvenoj i stručnoj zajednici te daje naznake za daljnje intervencije u vidu edukacije i prevencije vezano za problem spolnog uznemiravanja u akademskoj zajednici, ali i generalno. Jedan od doprinosa je kreiranje *Upitnika suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima* za potrebe ovog istraživanja kojim je omogućeno prikupljanje podataka o strategijama suočavanja sa spolnim uznemiravanjem studenata. Izrada upitnika značajan je korak u povećanju interesa za ovom tematikom i osnova za mjerenje ovog konstrukta u budućim istraživanjima. Upitnikom su prikupljeni podaci o učestalosti korištenja pojedinih strategija suočavanja kao i razlike među pojedinim skupinama studenata čime se stekao bolji uvid u načine na koje se studenti nose s viktimizacijom. Također, ova studija je, po saznanju autorice, prva empirijska studija strategija suočavanja studenata sa spolnim uznemiravanjem u Hrvatskoj.

Rezultati provedenog istraživanja mogu poslužiti širenju svijesti akademske zajednice i šire javnosti o problemu spolnog uznemiravanja na visokim učilištima u Hrvatskoj.

Izlaganjem rezultata na stručnim skupovima, ali i putem kanala koji su dostupni široj javnosti, stvara se prostor za otvoreni dijalog o problemu spolnog uznemiravanja i ohrabruje se žrtve na prijavljivanje viktimizacije. Senzibilizacija društva je ključna kako bi spolno uznemiravanje postalo društveno neprihvatljivo i kako se njegovi „lakši“ oblici ne bi maskirali humorom. Povećanjem društvene osjetljivost, vjerojatnije je da će počinitelji biti sankcionirani čime se kod žrtava stvara osjećaj zaštićenosti i povjerenja u sustav. Percepcija žrtava da će biti zaštićene od strane institucija pozitivno utječe na izbor aktivnijih strategija suočavanja za koje se u provedenom istraživanju pokazalo da se rijetko koriste. Također, potrebno je eliminirati barijere unutar institucija visokog obrazovanja koje studente odvraćaju od prijavljivanja počinitelja stručnim službama. Institucije visokog obrazovanja moraju njegovati politiku nulte tolerancije na spolno uznemiravanje kako bi se stvorilo sigurno okruženje za studente u kojem će biti zaštićeni od strane institucije.

Nužna je edukacija o problemu spolnog uznemiravanja. Moguće je kreiranje obrazovnih programa za studente i ostale članove akademske zajednice o prepoznavanju i prevenciji spolnog uznemiravanja u visokom obrazovanju te o suočavanju sa spolnim uznemiravanjem. Naglasak bi bio na strategijama suočavanja koje studenti mogu koristiti kako bi se zaštitili od daljnje viktimizacije i spriječili ili umanjili negativne mentalne/zdravstvene/obrazovne posljedice. Sa svrhom dobivanja jasnije slike o problematici mogu se organizirati tribine za studente kako bi se razgovaralo o dobivenim rezultatima provedenog istraživanja te u interakciji sa studentima razumjela njihova perspektiva o tome zašto su studenti pribjegavali pojedinim strategijama suočavanja više nego ostalima te koje korake stručne službe trebaju poduzeti kako bi studenti bili spremniji obratiti se za pomoć i imali povjerenja u instituciju. Također treba osnažiti studentske službe i studentske pravobranitelje za otvoreniji razgovor o spolnom uznemiravanju i izradu smjernica koje će jasno i na jednostavan način prikazivati cijelu proceduru prijave viktimizacije i poticati studente da se obrate stručnim službama kako bi dobili potrebnu emocionalnu, ali i pravnu podršku i zaštitu. Uvid u strategije suočavanja koje studenti koriste mogu poslužiti studentskim službama (savjetovišta/studentski psiholog) u izradi posebnih usluga i programa podrške za studente koji su doživjeli spolno uznemiravanje čime se minimiziraju potencijalne negativne posljedice.

8. ZAKLJUČAK

Spolno uznemiravanje je u Republici Hrvatskoj kazneno djelo koje u kontekstu akademske zajednice dobiva sve veću pažnju javnosti zbog negativnih posljedica koje ostavlja na žrtvu, ali i njeno okruženje u vidu psiholoških, zdravstvenih, socijalnih, obrazovnih i financijskih posljedica. Strategije suočavanja sa spolnim uznemiravanjem nedovoljno su ispitivane posebno kada se radi o istraživanjima u Hrvatskoj pri čemu je zapostavljeno područje visokog obrazovanja.

Ovaj rad se bavio ispitivanjem razlika učestalosti korištenja strategija suočavanja sa spolnim uznemiravanjem u visokoškolskom obrazovanju između skupina formiranih prema rodu i seksualnoj orijentaciji studenata. Temelj izrade Upitnika suočavanja sa spolnim uznemiravanjem na visokim učilištima, koji je korišten u istraživanju, bio je kontekstualni okvir Knappa i sur. (1997) kao i Upitnik nošenja s uznemiravanjem (Fitzgerald, 1990).

Rezultati deskriptivne analize pokazuju kako studenti generalno najčešće koriste strategije koje su usmjerene na izbjegavanje problema dok najrjeđe pribjegavaju korištenju strategija zagovaranja, diverzijskim aktivnostima i iskazivanju negativnih bihevioralnih promjena. Rezultati istraživanja nam ne omogućavaju donošenje uzročno-posljedičnih zaključaka, ali upućuju na postojanje razlika u izboru strategija suočavanja ovisno o rodu i seksualnoj orijentaciji.

Utvrđeno je kako studenti u odnosu na studentice češće koriste strategije suočavanja koje su usmjerene na rješavanje problema suprotstavljanjem počinitelju. Potvrđene su značajne razlike u korištenju strategije izbjegavanja koje se odnose na izbjegavanje počinitelja i ignoriranje problema i to u korist studentica dok su djelomično potvrđene statistički značajne razlike u učestalosti korištenja traženja emocionalne i institucionalne pomoći u korist studentica. Potonje je djelomično potvrđeno jer iako su utvrđene značajne razlike u traženju emocionalne pomoći u vidu razgovora s bliskom osobom, nisu utvrđene razlike u učestalosti traženja institucionalne pomoći.

Na temelju rezultata hi-kvadrat testa djelomično smo potvrditi kako studenti drugih spolnih orijentacija značajno češće koriste strategije društvene podrške. Naime, nismo potvrdili ranija saznanja koja navode kako se studenti drugih spolnih orijentacija češće

povjeravaju prijatelju/ici, odnosno osobi od povjerenja, ali je utvrđeno kako češće traže psihološku pomoć. Uz navedeno, utvrđeno je da se studenti heteroseksualne orijentacije značajno češće okreću religiji/duhovnosti i trude se zaboraviti viktimizaciju dok studenti drugih spolnih orijentacija značajno češće pribjegavaju diverzijskim aktivnostima, iskazuju negativne bihevioralne promjene i koriste druge ispitivane strategije izbjegavanja problema.

Rezultati ukazuju na to kako je u institucije visokog obrazovanja potrebno implementirati edukacijske programe kojima bi se studente informiralo o spolnom uznemiravanju generalno, ali i o proceduri prijave viktimizacije, stručnim službama kojima se mogu obratiti za pomoć i strategijama kojima se mogu koristiti kako bi najefikasnije riješili problem i minimizirali posljedice spolnog uznemiravanja.

U vidu daljnjih istraživanja, potrebno je utvrditi korelate izbora strategija suočavanja sa spolnog uznemiravanjem u visokom obrazovanju s naglaskom na karakteristikama akademskog okruženja kao što je tolerancija institucije na spolno uznemiravanje kako bi se eliminiranjem negativnih utjecaja stvorilo sigurno okruženje kojim bi se studente ohrabrilo na prijavljivanje spolnog uznemiravanja bez straha od negativnih posljedica.

9. LITERATURA

- Agardh, A., Priebe, G., Emmelin, M., Palmieri, J., Andersson, U., & Östergren, P. O. (2022). Sexual harassment among employees and students at a large Swedish university: who are exposed, to what, by whom and where—a cross-sectional prevalence study. *BMC public health*, 22(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14502-0>
- Albert, K., Couture-Carron, A. & Schneiderhan, E. (2023). Non-physical and ambient sexual harassment of women undergraduate university students in Canada: a diary study. *Violence against women*, 0(0), 1-26. <https://doi.org/10.1177/10778012231153369>
- Althubaiti, A. (2016). Information bias in health research: definition, pitfalls, and adjustment methods. *Journal of multidisciplinary healthcare*, 9, 211-217. <https://doi.org/10.2147/JMDH.S104807>
- Andrijašević, I. (2018). *Seksualno uznemiravanje na Sveučilištu u Zagrebu - iskustva i stavovi studenata/ica*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji.
- Athanasiades, C., Stamovlasis, D., Touloupis, T., & Charalambous, H. (2023). University students' experiences of sexual harassment: the role of gender and psychological resilience. *Frontiers in psychology*, 14, 1-8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1202241>
- Autonomni ženski centar. (2018). *Percepcija i iskustvo mladih u vezi sa seksualnim uznemiravanjem*. Beograd: Autonomni ženski centar. <https://www.womenngo.org.rs/publikacije/publikacije-ona-silju/1294-percepcija-i-iskustvo-mladih-u-vezi-sa-seksualnim-uznemiravanjem-2018>
- Bastiani, F., Romito, P., & Saurel-Cubizolles, M. J. (2019). Mental distress and sexual harassment in Italian university students. *Archives of women's mental health*, 22, 229-236. <https://doi.org/10.1007/s00737-018-0886-2>
- Bergenfeld, I., Cislighi, B., Yount, K. M., Essaid, A. A., Sajdi, J., Taleb, R. A., Morrow, G. L., D'Souza, J. S., Spencer, R. A. & Clark, C. J. (2021). Diagnosing norms surrounding sexual harassment at a Jordanian university. *Frontiers in Sociology*, 6, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.667220>
- Bilal, A., Laeeque, S. H., Saeed, M. A., & Mumtaz, M. (2022). Teacher-perpetrated sexual harassment and student performance: roles of emotional exhaustion and neuroticism. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 41(5), 793-812. <https://doi.org/10.1108/EDI-06-2021-0155>
- Bondestam, F., & Lundqvist, M. (2020). Sexual harassment in higher education—a systematic review. *European Journal of Higher Education*, 10(4), 397-419. <https://doi.org/10.1080/21568235.2020.1729833>
- Brody, L. R., & Hall, J. A. (2010). Gender, emotion, and socialization. In J. C. Chrisler & D. R. McCreary (Eds.), *Handbook of Gender Research in Psychology, Vol. 1: Gender Research in General and Experimental Psychology* (pp. 429-454). Springer.
- Bulanda, J. J., Conteh, A. B., & Jalloh, F. (2020). Stress and coping among university students in Sierra Leone: Implications for social work practice to promote development through higher education. *International Social Work*, 63(4), 510-523. <https://doi.org/10.1177/0020872818796136>

- Cabras, C., Sechi, C., Agus, M., Cois, E., Casula, C., Raffo, L., & Mosca, O. (2022). To be assertive or not to be assertive: That is the question! Students' reactions to sexual harassment in academia. *Frontiers in Psychology, 13*, 1-9. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.949103>
- Cantor, D., Fisher, B., Chibnall, S. H., Townsend, R., Lee, H., Thomas, G., & Westat, Inc. (2015). *Report on the AAU campus climate survey on sexual assault and sexual misconduct*. <https://www.aau.edu/key-issues/aau-climate-survey-sexual-assault-and-sexual-misconduct-2015>
- Chaplin, T. M. (2015). Gender and emotion expression: A developmental contextual perspective. *Emotion Review, 7*(1), 14-21. <https://doi.org/10.1177/1754073914544408>
- Cipriano, A. E., Holland, K. J., Bedera, N., Eagan, S. R. & Diede, A. S. (2022). Severe and pervasive? Consequences of sexual harassment for graduate students and their Title IX report outcomes. *Feminist criminology, 17*(3), 343-367. <https://doi.org/10.1177/15570851211062579>
- Clodfelter, T. A., Turner, M. G., Hartman, J. L., & Kuhns, J. B. (2010). Sexual harassment victimization during emerging adulthood: A test of routine activities theory and a general theory of crime. *Crime & Delinquency, 56*(3), 455-481. <https://doi.org/10.1177/0011128708324665>
- Cortina, L. M., & Wasti, S. A. (2005). Profiles in coping: Responses to sexual harassment across persons, organizations, and cultures. *Journal of Applied Psychology, 90*(1), 182-192. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0021-9010.90.1.182>
- Cuenca-Piqueras, C., Fernández-Prados, J. S., & González-Moreno, M. J. (2023). Approach to theoretical perspectives of “sexual harassment”: review and bibliometric analysis from social sciences. *Frontiers in psychology, 14*, 1-7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1088469>
- Dimitrijević, A., & Mladenović, M. (2017). Seksualno uznemiravanje studenata: Rezultati istraživanja. *Temida, 20*(2), 291-309.
- Draucker, C. B. (2019). Responses of nurses and other healthcare workers to sexual harassment in the workplace. *Online Journal of Issues in Nursing, 24*(1), 9-9.
- Eek-Karlsson, L., Berggren, J., & Torpsten, A. C. (2023). Beating around the bush—Swedish schoolgirls' coping strategies and impact processes of sexual harassment. *Sexuality & Culture, 27*(2), 415-434. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-10019-1>
- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological inquiry, 9*(4), 241-273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1
- Farrell, N., Reisch, J., & Williams, K. (2015). *Ending harassment now: Keeping our kids safe at school*. San Francisco, CA: Author.
- Fasting, K., Chroni, S., & Knorre, N. (2014). The experiences of sexual harassment in sport and education among European female sports science students. *Sport, Education and Society, 19*(2), 115-130. <https://doi.org/10.1080/13573322.2012.660477>
- Feltes, T., Balloni, A., Czapska, J., Bodelón, E., & Stenning, P. (2012). *Gender-based violence, stalking and fear of crime. Country Report Germany. EU-Project 2009–2011*. http://gendercrime.eu/pdf/gendercrime_country_report_germany_english.pdf
- Fernando, D., & Prasad, A. (2019). Sex-based harassment and organizational silencing: How women are led to reluctant acquiescence in academia. *Human relations, 72*(10), 1565-1594. <https://doi.org/10.1177/0018726718809164>
- Fitzgerald, L. F., Swan, S., & Fischer, K. (1995). Why didn't she just report him? The psychological and legal implications of women's responses to sexual harassment. *Journal of Social Issues, 51*(1), 117-138. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1995.tb01312.x>

- Fitzgerald, L. F., & Cortina, L. M. (2018). Sexual harassment in work organizations: A view from the 21st century. In C. B. Travis, J. W. White, A. Rutherford, W. S. Williams, S. L. Cook, & K. F. Wyche (Eds.), *APA handbook of the psychology of women: Perspectives on women's private and public lives* (pp. 215–234). American Psychological Association. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0000060-012>
- Ford, J. L., & Ivancic, S. R. (2020). Surviving organizational tolerance of sexual harassment: An exploration of resilience, vulnerability, and harassment fatigue. *Journal of Applied Communication Research*, 48(2), 186-206. <https://doi.org/10.1080/00909882.2020.1739317>
- Fugate, M., Kinicki, A. J., & Prussia, G. E. (2008). Employee coping with organizational change: An examination of alternative theoretical perspectives and models. *Personnel Psychology*, 61(1), 1-36. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2008.00104.x>
- Hagerlid, M., Štulhofer, A., Redert, A., Jakić, I., Schoon, W., Westermann, M., Deverchin, C., Graaf, H., Janssen, E., & Löfgren, C. (2023). Obstacles in Identifying Sexual Harassment in Academia: Insights from Five European Countries. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s13178-023-00870-8>
- Hardt, S., Stöckl, H., Wamoyi, J., & Ranganathan, M. (2023). Sexual harassment in low-and middle-income countries: a qualitative systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(5), 3346-3362. <https://doi.org/10.1177/15248380221127255>
- Hill, C., & Silva, E. (2005). *Drawing the line: sexual harassment on campus*. American Association of University Women Educational Foundation.
- Huerta, M., Cortina, L. M., Pang, J. S., Torges, C. M., & Magley, V. J. (2006). Sex and power in the academy: Modeling sexual harassment in the lives of college women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 616-628. <https://doi.org/10.1177/0146167205284281>
- International Labour Organization. (2019). *Eliminating violence and harassment in the world of work: Convention No. 190, Recommendation No. 206, and the accompanying Resolution*. International Labour Office. <https://www.ilo.org>
- Jussen, L., Lagro-Janssen, T., Leenders, J., Logie, C., & Mijdam, R. (2019). Underreported and unknown student harassment at the Faculty of Science. *Plos one*, 14(4), 1-10. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0215067>
- Kapila, P. (2017). Theoretical Perspectives to Sexual Harassment of Women at Workplace. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 6(9), 32-35.
- Karami, A., White, C. N., Ford, K., Swan, S., & Spinel, M. Y. (2020). Unwanted advances in higher education: Uncovering sexual harassment experiences in academia with text mining. *Information Processing & Management*, 57(2), 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2019.102167>
- Kaufman, M. R., Tsang, S. W., Sabri, B., Budhathoki, C., & Campbell, J. (2018). Health and Academic Consequences of Sexual Victimization Experiences Among Students in a University Setting. *Psychology & Sexuality*, 10(1), 56-68. <https://doi.org/10.1080/19419899.2018.1552184>
- Kaur, G. (2023). Targets' Coping Responses to Workplace Bullying with Moderating Role of Perceived Organizational Tolerance: A Two-Phased Study of Faculty in Higher Education Institutions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(2), 1-18. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021083>
- Kazneni zakon, *Narodne novine*, br. 126/19, 84/21.
- Kelley, M. L., & Parsons, B. (2000). Sexual harassment in the 1990s: A university-wide survey of female faculty, administrators, staff, and students. *The Journal of Higher Education*, 71(5), 548-568. <https://doi.org/10.1080/00221546.2000.11778852>

- Kirkner, A. C., Lorenz, K., & Mazar, L. (2022). Faculty and staff reporting & disclosure of sexual harassment in higher education. *Gender and Education*, 34(2), 199-215. <https://doi.org/10.1080/09540253.2020.1763923>
- Kisiel, M. A., Kühner, S., Stolare, K., Lampa, E., Wohlin, M., Johnston, N., & Rask-Andersen, A. (2020). Medical students' self-reported gender discrimination and sexual harassment over time. *BMC medical education*, 20, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02422-9>
- Klein, L. B., & Martin, S. L. (2021). Sexual harassment of college and university students: A systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 22(4), 777-792. <https://doi.org/10.1177/1524838019881731>
- Klein, L. B., Stoner, M. C., Bhushan, N. L., Mulholland, G. E., Fisher, B. S., Kupper, L. L., Alam, G. Z. & Martin, S. L. (2022). Sexual Harassment of Students at Institutions of Higher Education: Variations in Students' Experiences, Knowledge, and Perceptions Across Institutions. *Feminist criminology*, 17(3), 322-342. <https://doi.org/10.1177/15570851211062572>
- Knapp, D. E., Faley, R. H., Ekeberg, S. E., & Dubois, C. L. (1997). Determinants of target responses to sexual harassment: A conceptual framework. *Academy of Management Review*, 22(3), 687-729. <https://doi.org/10.5465/amr.1997.9708210723>
- Lazarus, S., R. i Folkman, S. (2004). *Stres, procjena i suočavanje*. Naklada Slap.
- Leinert-Novosel, S. i Štingl, A. (2001). *NE znači ne: studija o spolnom uznemiravanju na hrvatskim sveučilištima i primjeri prevencije problema na europskim i američkim sveučilištima*. Zagreb: Demokratska inicijativa mladih.
- Leskinen, E. A., & Cortina, L. M. (2014). Dimensions of disrespect: Mapping and measuring gender harassment in organizations. *Psychology of Women Quarterly*, 38(1), 107-123. <https://doi.org/10.1177/0361684313496549>
- Liga, F., Inguglia, C., Gugliandolo, M. C., Ingoglia, S., & Costa, S. (2020). The socialization of coping strategies in adolescence: The modeling role of parents. *Anxiety, Stress, & Coping*, 33(1), 47-58. <https://doi.org/10.1080/10615806.2019.1666248>
- Livingston, J. A., Wang, W., Testa, M., Derrick, J. L., Nickerson, A. B., Miller, K. E., Haas, J. L., & Espelage, D. L. (2022). Peer sexual harassment, affect, and substance use: daily level associations among adolescents. *Journal of adolescence*, 94(7), 955-968. <https://doi.org/10.1002/jad.12076>
- Malamut, A. B., & Offermann, L. R. (2001). Coping with sexual harassment: Personal, environmental, and cognitive determinants. *Journal of Applied Psychology*, 86(6), 1152-1166.
- Meesters, C., & Muris, P. (2004). Perceived parental rearing behaviours and coping in young adolescents. *Personality and individual differences*, 37(3), 513-522. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.09.022>
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022). *Akcijski plan za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja za razdoblje do 2024. godine*. Zagreb, Hrvatska: Autor. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/AKCIJSKI%20PLAN%20ZA%20SUZBIJANJE%20SEKSUALNOG%20NASILJA%20I%20SEKSUALNOG%20UZNEMIRAVANJA%20DO%202024.%20g.pdf>
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2022). *Nacionalni plan za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, za razdoblje od 2022. do 2027. godine*. Zagreb, Hrvatska: Autor. https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/NACIONALNI%20PLAN%20ZA%20SUZBIJANJE%20SEKSUALNOG%20NASILJA%20I%20SEKSUALNOG%20UZNEMIRAVANJA%20do%202027.g_final.pdf

- Molstad, T. D., Weinhardt, J. M., & Jones, R. (2021). Sexual Assault as a Contributor to Academic Outcomes in University: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse, 24*(1), 218-230. <https://doi.org/10.1177/15248380211030247>
- Morley, L. (2011). Sex, grades and power in higher education in Ghana and Tanzania. *Cambridge Journal of Education, 41*(1), 101-115. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2010.549453>
- Muazzam, A., Shabbir, A., Iqbal, N., Faran, M., Munir, M., & Kamran, F. (2023). Using a digital app to monitor the effects of sexual harassment on mental health. *Mental Health and Social Inclusion. https://doi.org/10.1108/MHSI-10-2023-0107*
- Nikolić-Ristanović, V. i Čopić, S. (2022). *Seksualno nasilje nad studentima na fakultetima u Srbiji*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije. <https://www.vds.rs/File/KnjigaSeksualnoNasiljeNadStud.pdf>
- Nyarko Adu, I., Duoduaa Nyarko-Tetteh, A., & Kyei-Frimpong, M. (2023). Uncovering the untold story: exploring gender disparities in sexual harassment experiences and coping strategies among Ghanaian higher education students. *Journal of Applied Research in Higher Education, 16*(3), 862-874. <https://doi.org/10.1108/JARHE-02-2023-0081>
- Nwadigwé, C. E. (2007). Unwilling brides: 'Phallic attack' as a barrier to gender balance in higher education in Nigeria. *Sex Education, 7*(4), 351-369. <https://doi.org/10.1080/14681810701636036>
- Oni, H., Tshitangano, T. G., & Akinsola A. G. (2019). Sexual harassment and victimization of students: a case study of a higher education institution in South Africa. *African health sciences, 19*(1), 1478-1485. <https://doi.org/10.4314/ahs.v19i1.21>
- Orešković, N. i Topić, D. (2023). Dvije godine prošle od vala prijava seksualnog uznemiravanja, 32 fakulteta nemaju pravilnik, a na potez Sveučilišta još se čeka. *Global, 2*-3.
- Pinchevsky, G. M., Magnuson, A. B., Augustyn, M. B., & Rennison, C. M. (2020). Sexual victimization and sexual harassment among college students: A comparative analysis. *Journal of family violence, 35*, 603-618. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00082-y>
- Pitchford, B., Sternadori, M., Starkey, J., & Koerber, A. (2021). From f-bombs to kissing students: Media framing of male and female professors accused of sexual harassment. *Journal of Communication Inquiry, 45*(4), 358-382. <https://doi.org/10.1177/0196859920977118>
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2007). *Izvešće o radu za 2006. godinu. https://arhiva.prs.hr/index.php/izvjesca/izvjesce-2006*
- Romito, P., Cedolin, C., Bastiani, F., & Saurel-Cubizolles, M. J. (2019). Disordered eating behaviors and sexual harassment in Italian male and female university students. *Journal of interpersonal violence, 34*(14), 2960-2974. <https://doi.org/10.1177/0886260516664315>
- Rosenthal, M. N., Smidt, A. M., & Freyd, J. J. (2016). Still second class: Sexual harassment of graduate students. *Psychology of Women Quarterly, 40*(3), 364-377. <https://doi.org/10.1177/0361684316644838>
- Russell, B. L., & Trigg, K. Y. (2004). Tolerance of sexual harassment: An examination of gender differences, ambivalent sexism, social dominance, and gender roles. *Sex Roles, 50*, 565-573. <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000023075.32252.fd>
- Scarduzio, J. A., Sheff, S. E., & Smith, M. (2018). Coping and sexual harassment: How victims cope across multiple settings. *Archives of Sexual Behavior, 47*, 327-340. <https://doi.org/10.1007/s10508-017-1065-7>
- Shannon, E. R. (2021). Protecting the perpetrator: value judgements in US and English university sexual violence cases. *Gender and education, 34*(8), 906-922. <https://doi.org/10.1080/09540253.2021.1955093>

- Sivertsen, B., Nielsen, M. B., Madsen, I. E., Knapstad, M., Lønning, K. J., & Hysing, M. (2019). Sexual harassment and assault among university students in Norway: a cross-sectional prevalence study. *BMJ open*, 9(6), 1-10. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-026993>
- Steine, I. M., Skogen, J. C., Hysing, M., Puigvert, L., Schønning, V., & Sivertsen, B. (2021). Sexual harassment and assault predict sleep disturbances and is partly mediated by nightmares: findings from a national survey of all university students in Norway. *Journal of sleep research*, 30(6), 1-13. <https://doi.org/10.1111/jsr.13338>
- Sveučilište u Splitu (2009). *Etički kodeks Sveučilišta u Splitu*. <https://arhiva.unist.hr/sveuciliste/dokumenti/propisi?EntryId=64>
- Sveučilište u Splitu (2021). *Politika protiv diskriminacije i uznemiravanja na Sveučilištu u Splitu*. <https://arhiva.unist.hr/sveuciliste/zastita-dostojanstva>
- Sveučilište u Zagrebu (2007). *Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu*. https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/O_Sveucilistu/Dokumenti_javnost/Propisi/Pravilnici/Eticki_kodeks.pdf
- Thakur, M. B., & Paul, P. (2017). Sexual harassment in academic institutions: A conceptual review. *Journal of Psychosocial Research*, 12(1), 33-40.
- Veletsianos, G., Houlden, S., Hodson, J., & Gosse, C. (2018). Women scholars' experiences with online harassment and abuse: Self-protection, resistance, acceptance, and self-blame. *New Media & Society*, 20(12), 4689-4708. <https://doi.org/10.1177/1461444818781324>
- Vohlídalová, M. (2015). Coping strategies for sexual harassment in higher education: An official action may harm you in the end more than if someone slaps your butt. *Sociológia*, 47(3), 297-316.
- Wellum, A., Lange, G., Adams, E., & Hurks, P. (2021). *Sexual violence and sexual harassment among Maastricht University students*. Maastricht University. <https://www.maastrichtuniversity.nl/file/um-report-sexual-violence-and-sexual-harassmentwebpdf>
- World Health Organization (2023). *WHO Policy on Preventing and Addressing Sexual Misconduct: Policy and Procedures Concerning Sexual Exploitation, Sexual Abuse, Sexual Harassment and All Forms of Prohibited Sexual Behaviour*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/m/item/WHO-DGO-PRS-2023.4>
- Wood, L., Hofer, S., Kammer-Kerwick, M., Parra-Cardona, J. R., & Busch-Armendariz, N. (2021). Sexual harassment at institutions of higher education: Prevalence, risk, and extent. *Journal of interpersonal violence*, 36(9-10), 4520-4544. <https://doi.org/10.1177/0886260518791228>
- Worke, M. D., Koricha, Z. B., & Debelew, G. T. (2021). Coping strategies and perceived barriers of women hospitality workplace employees to sexual harassment in Bahir Dar city, Ethiopia: a grounded theory approach. *BMC psychology*, 9, 1-14. <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00648-w>
- Zakon o suzbijanju diskriminacije. *Narodne novine*, br. 85/2008.
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Skinner, E. A. (2016). The development of coping: Implications for psychopathology and resilience. In Cicchetti, D. (Eds.), *Developmental Psychopathology* (3rd edd., pp. 1-61). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781119125556.devpsy410>